

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

**САМОДЕТЕРМІНАЦІЯ ТА ПОЧУТТЯ ВЛАСНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ
ЛІДЕРІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

Магістерська робота з психології
студента 54 групи
спеціальності «Психологія»
соціально-психологічного факультету
Ковзуна Євгена Леонідовича

Науковий керівник:
професор кафедри музики
з методикою викладання
Шинкарук В. Ф.

Житомир - 2009і

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Розділ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ	8
1.1 Психологічні аспекти проблеми ефективності діяльності особистості	8
1.1.1 Поняття про діяльність та ефективність діяльності.....	8
1.1.2 Структура діяльності та умови її ефективності	10
1.2 Проблема участі у громадській діяльності у юнацькому віці.....	15
1.2.1. Чинники, умови та основні види позанавчальної діяльності студентів.....	15
1.2.2. Громадська діяльність як засіб самореалізації особистості	17
1.3 Мотивація у структурі діяльності лідерів студентського самоврядування.....	20
1.3.1. Зв'язок мотивації та ефективності діяльності.....	20
1.3.2. Самодетермінація у структурі мотивації (діяльності) За Е.Дісі.....	23
1.3.3. Самодетермінація та почуття власної компетентності як умова ефективності діяльності лідерів студентського братства.....	26
Розділ II. ПРОБЛЕМА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІДЕРІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	33
2.1 Методичні підходи до дослідження ефективності діяльності.....	33
2.1.1 Підходи до дослідження діяльності та її ефективності.....	33
2.1.2 Дослідження самодетермінації в структурі внутрішньої мотивації як чинника, що обумовлює рівень ефективності діяльності.....	36
2.2 Експериментальне дослідження самодетермінації та почуття власної компетентності як умови ефективності діяльності лідерів студентського братства.....	40
2.2.1. Переклад та адаптація опитувальників на виявлення почуття власної компетентності та самодетермінованості в діяльності лідерів студентського самоврядування.....	40

2.2.2. Організація експериментального дослідження самодетермінації та почуття власної компетентності як умови ефективності діяльності лідерів студентського самоврядування.....	44
Розділ III. ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІДЕРІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СИТУАЦІЯХ З ВИСОКОЮ ТА НИЗЬКОЮ САМОДЕТЕРМІНАЦІЄЮ. В УМОВАХ З ВИСОКОЮ І НИЗЬКО ВИРАЖЕНИМ ПОЧУТТЯМ ВЛАСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	51
3.1 Ефективність діяльності лідерів студентського самоврядування з різним рівнем вираженості почуття власної компетентності	51
3.1.1. Пілотажне дослідження апробації опитувальників виявлення почуття власної компетентності та самодетермінованості лідерів студентського самоврядування.....	51
3.1.2. Особливості виконання діяльності студентами з різним рівнем почуття власної компетентності.....	54
3.2 Ефективність діяльності лідерів студентського самоврядування в ситуації зовнішнього контролю з мінімальною та максимальною можливістю прийняття власного рішення.....	56
3.2.1. Мотивація та ефективність діяльності лідерів студентського братства в ситуації зовнішнього контролю з мінімальною можливістю прийняття рішення.....	56
3.2.2. Мотивація та ефективність діяльності лідерів студентського братства в ситуації зовнішнього контролю з максимальною можливістю прийняття власного рішення.....	59
ПІДСУМОК.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ	

Вступ

Актуальність дослідження. Проблема детермінації людської поведінки широко вивчається в психології. Дослідники аналізують соціальні, біологічні та суб'єктно-ціннісні фактори. В кожному разі обговорюється питання ролі самої активності в процесі поведінки. Теоретичною основою багатьох сучасних досліджень є положення суб'єктивного підходу до аналізу психічних явищ, в центрі якого – уявлення про визначальну роль самого елемента діяльності (С.Л. Рубінштейн, К.О. Абульханова-Славська, Г.С. Костюк).

Одним з найважливіших і принципово необхідних психічних механізмів реалізації внутрішньо-детермінованої активності суб'єкта є її усвідомлена цілеспрямована регуляція (О. О. Конопкін). Найяскравіше та найповніше процеси саморегуляції особистості виявляються у так званих необов'язкових видах діяльності (В.А. Петровський). Мотиви такої діяльності вивчаються у контексті зовнішньої та внутрішньої мотивації (Е. Дісі, Р. Райян, В.І. Чирков). Внутрішньо мотивованою, очевидно, може вважатися громадська діяльність, як засіб самовираження особистості.

Ефективність діяльності розглядається Е. Дісі та Р. Райяном в контексті почуття власної компетентності та самодетермінованості особистості.

Громадська активність як ініціативна та добровільна участь людей у різних сферах суспільного життя стала предметом вивчення Н.М. Лавриченка, С.В. Савченка, А. С. Волович, М.Ф. Головатого, В.С. Ільїна. Питанням соціалізації студентської молоді присвячені роботи І.С. Кона, А.В. Мудрика, Б.Г. Ананьєва, І.М. Соколової. Така активність може проявлятися однаковою мірою як в одній, так і в багатьох сферах життєдіяльності соціуму. Громадська активність є одним з елементів соціальної активності людини. Однією з форм постійної громадської активності є громадська діяльність – участь громадян у діяльності інститутів громадянського суспільства. Одним з таких інститутів є громадська організація студентського братства. У студентському віці процес соціалізації

відбувається найактивніше. Саме в таких студентських організаціях створюються умови для пізнання студентами своєї особистості, саморозвитку, надаються можливості реалізувати власні нахили та здібності, розвиваються якості, необхідні для адаптації та діяльності у вищому навчальному закладі. В студентських об'єднаннях, на думку С.В. Савченко, розширюється діапазон соціальних ролей, збільшуються можливості самореалізації [40].

Детермінацію поведінки, що характеризує соціальну діяльність людини, прийнято називати соціальною мотивацією (С. Москвичов, Ж. Нюттен, Х. Хекхаузен, К. Кофер, М. Епплі). Дослідження мотивації соціальної діяльності особистості активно почали розвиватися в європейській та американській психологічній науці з 1960 - 1970-х років, а в російській і українській – за винятком досліджень окремих вчених (Г. Андреева, В. Мясіщев, Е. Ільїн, П. Якобсон) – вивчення проблеми соціальної мотивації активно не ведеться й донині. Зокрема малодослідженою залишається проблема мотиваційних чинників, а саме ролі самодетермінації та впливу почуття власної компетентності на ефективність діяльності студентських лідерів. Власний досвід спілкування з активом студентського братства та необхідність підвищення продуктивності їх діяльності і зумовив вибір теми дослідження **„Самодетермінація та почуття власної компетентності як умова ефективності діяльності лідерів Студентського самоврядування”**.

Об'єкт дослідження: ефективність діяльності лідерів студентських громадських організацій.

Предмет дослідження: самодетермінація та почуття власної компетентності як умова ефективності діяльності лідерів Студентського самоврядування.

Мета дослідження: вивчити ефективність діяльності лідерів студентського братства в умовах високо та слабо детермінованої діяльності; в умовах з високо та слабо вираженим почуттям власної компетентності.

Гіпотеза. Існує зв'язок між рівнем самодетермінації та ефективністю діяльності: в ситуації наявності зовнішнього контролю з мінімальною можливістю прийняття рішення студенти демонструватимуть незначну ефективність громадської діяльності; в ситуації відсутності зовнішнього контролю з максимальною можливістю прийняття власного рішення ефективність громадської діяльності активу студентського братства зростатиме. Існує зв'язок між рівнем вираженості почуття власної компетентності і ефективністю виконуваної діяльності: за умов високо вираженого почуття власної компетентності ефективність діяльності зростатиме; в умовах зі слабо вираженим почуттям власної компетентності ефективність діяльності знижуватиметься.

Завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукової літератури з проблем самодетермінації, почуття власної компетентності як умов ефективності діяльності.
2. Експериментально дослідити вплив вираженості почуття власної компетентності та наявності або відсутності самодетермінації на рівень ефективності діяльності лідерів студентського самоврядування.
3. Вивчити особливості ефективності діяльності лідерів студентського самоврядування в залежності від рівня вираженості почуття власної компетентності та наявності або відсутності самодетермінації особистості.

Методологічні основи дослідження: основні положення суб'єктного підходу (К.О. Абульханова-Славська, А.В. Брушлінський, С.Л. Рубінштейн, В.О. Татенко); теорія діяльності (О.М. Леонт'єв), положення про саморегуляцію як фактор суб'єктного розвитку (О. Конопкін, Моросанова); положення теорії внутрішньої мотивації та самодетермінації (Е. Дісі, Р. Райян, В. Чирков).

Методи та організація дослідження. З метою теоретичного вивчення проблеми здійснено аналіз наукових джерел. Для вивчення впливу самодетермінації на ефективність діяльності лідерів студентського братства

було сплановане та проведене експериментальне дослідження. Методом виміру експериментального ефекту став метод експертної оцінки, критерії якої задавалися самими експертами і базувалися на вимогах діяльності (продуктивною вважалася діяльність виконана вчасно, з дотриманням усіх вимог, також враховувався рівень самостійної роботи). Вибірка складає 18 осіб членів культмасового сектору студентського братства соціально-психологічного факультету.

Пілотажне дослідження проводилося у грудні 2008 року, основний експеримент – березень 2009 року на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Наукова новизна дослідження. У рамках магістерської роботи вперше здійснено дослідження впливу самодетермінації та почуття власної компетентності на ефективність діяльності лідерів студентського братства державного університету.

Практичне значення. Отримані результати деякою мірою допоможуть оптимізувати виховну роботу у вузі зокрема збільшити долю самостійності при виконанні студентами різного роду завдань.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на щорічній звітній науковій конференції студентів Житомирського державного університету імені Івана Франка (8 квітня 2009 року).

За результатами роботи опубліковано одну наукову працю.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Психологічні аспекти проблеми ефективності діяльності особистості

1.1.1. Поняття про діяльність та ефективність діяльності

Розглядаючи поняття діяльності, варто зазначити, що деякі з вітчизняних науковців дають близьке, але, водночас, і дещо відмінне визначення цього терміну (С.Л. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв) [21; 39]. Дія, яку здійснює людина, не є повністю ізольованим актом: вона включається в більш широке поняття діяльності даної особистості і лише в поєднанні з нею може бути зрозумілою. Діяльність – активність суб'єкта, спрямована на взаємодію з навколишнім середовищем з метою задоволення власних потреб [37]. Це одна з категорій психології, яка є предметом поглибленого вивчення і основним пояснювальним принципом. Генетично первинною є зовнішня, предметна діяльність освоєння якої зумовлює появу внутрішньої діяльності. Найголовнішою характеристикою діяльності, на думку В. Давидова, О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, є предметність, яка від початку спрямована на предмет, ним визначається, а потім опосередковується і регулюється його образом, як суб'єктивним продуктом [21; 39]. Важливою характеристикою діяльності людини є суб'єктність, що виявляється у залежності психічного образу від минулого досвіду, потреб, цілей, мотивів, установок, які визначають її спрямованість, цілісність та вибірковість.

Цілісність діяльності забезпечується єдністю тих цілей, на які вона спрямована, і мотивів, з яких вона виходить. Мотиви й мета діяльності як такі, на відміну від мотивів і цілей окремих дій, носять зазвичай узагальнений, інтегрований характер, виражаючи загальну спрямованість особистості, що у ході діяльності не тільки проявляється, але й формується [39]. Ця єдність створюється за рахунок загальних завдань, що підкорюють собі ряд більш дрібних.

Оскільки кінцева мета діяльності досягається в цілому ряді дій, то результат кожної з цих дій, стосовно кінцевої мети є засобом, а для даної дії

– метою. Будучи об'єктивно й засобом, і метою, результат окремої дії суб'єктивно може усвідомлюватися суб'єктом по-різному. Наприклад, коли людина зосереджується на якій-небудь конкретній меті, що перетворюється для неї в самоціль – діяльність її дробиться, дрібніє. На противагу цьому, зберігаючи в полі зору завдання більш глибокого змісту та об'єму – відсуває свою кінцеву мету усе далі й далі, діяльність її стає все більш цілеспрямованою. Включення дії в більш великий контекст надає людині новий зміст і більшу внутрішню змістовність, а її мотивації - більшу насиченість. Дія, стаючи способом вирішення більш загального завдання, здобуває особливу легкість і природність.

Навіть в тих випадках, коли людині в ході діяльності доводиться вирішувати різні завдання, не пов'язані між собою як частка й ціле, діяльність людини набуває єдності і цілеспрямованості. Кожна дія одночасно є засобом досягнення безпосередніх часткових завдань та опосередкованої загальної мети, заради якої людина вживає певних заходів. У такому способі життя людини й проявляється і формується людська особистість.

Різноманітні дії в діяльності пов'язані між собою не тільки як засіб та ціль, як причина і наслідок, залежність самих дій та їх об'єктивних результатів, але й тим суб'єктивним, емоційним впливом, який впливає на майбутню дію. В основі діяльності лежать відносини співпорядкованості людських дій, утворюваних ходом їх розвитку [21]. Вдалий або невдалий хід діяльності завжди більшою або меншою мірою змінює психологічні умови її протікання. Вплив як успіху, так і невдачі, може бути при цьому різним, в залежності від низки конкретних умов, зокрема від співвідношення можливостей суб'єкта та складністю завдань.

Успіх, зазвичай, приносить піднесення, особливо той, який дався досить важко і сприймається суб'єктом, як заслужений результат докладених зусиль. А сторонніми цей результат сприймається, як високий рівень продуктивності діяльності цього суб'єкта. Проте успіх, який дався занадто легко, може викликати самозаспокоєння і схильність покладатися відтепер на випадкову

вдачу. Невдача або неуспіх взагалі утрудняє подальше виконання діяльності, робить її психологічно суб'єктивно важчою, аніж вона є об'єктивно [27]. На противагу цьому, С.Л. Рубінштейн наводить приклад, коли неуспіх може стимулювати бажання досягнути успіху; особливо якщо людина усвідомлює, що невдача, яка з ним трапилась, є результатом недостатнього докладання зусиль для її виконання. Постановка дуже важких задач, які викликають невдалі спроби їх виконати і усвідомлення неможливості їх виконання зумовлюють стан фрустрації [39].

Отже, діяльність включає найзагальніші форми цілісного вияву активності особистості як суб'єкта. Саме суб'єкт визначає потрібну кількість активності для різних форм діяльності, а також якість цієї активності, тобто міру активності стосовно розв'язуваних завдань. На думку автора соціально-когнітивної теорії особистості й регуляції поведінки А. Бандури, переконання у власній ефективності є найбільшим проявом суб'єктивності. "Сприймаюча самоефективність (self-efficacy) - це переконаність у власних можливостях організувати й здійснити дії, що вимагають того, щоб досягти результатів". Якщо люди не переконані, що своїми діями вони можуть досягти бажаного ефекту, в них мало рішучості діяти [24].

Оскільки загальний процес діяльності складається з системи різноманітних дій і може по-різному впливати на продуктивність, кінцевий результат, це дає підставу розглядати ці найзагальніші форми активності з точки зору окремих дій, що дозволить глибше зрозуміти вплив діяльності на її продуктивність.

1.1.2. Структура діяльності та умови її ефективності

Розглядаючи діяльність, як процес використання тих або інших засобів для досягнення мети, російський дослідник М.Я. Басов вперше виділив її, як особливу категорію, що не зводиться ні до яких інших форм життя [5]. Сучасні дослідники у структуру діяльності разом з метою, мотивами включають способи та засоби. Особливості діяльності визначаються змістом

цілей, предметом, на який вона спрямована, засобами та способами, за допомогою яких вона здійснюється та результатами.

Таким чином, в системі діяльності виділяють суб'єкт, процес, предмет, умови, способи та результати. Основним структурним компонентом діяльності є дія. Дія внутрішньо виражається силою мотиву, а зовнішньо – вираженням людиною особистісної позиції в соціумі [10]. Всі складові процесу здійснення дії сприяють здійсненню всього процесу діяльності. Якщо цього немає – дія не може увійти у склад діяльності.

Процес діяльності починається з постановки мети на основі потреб та мотивів або усвідомлення людиною поставленої перед нею задачі. Далі відбувається вироблення плану, установок, моделей та схем майбутніх дій, після чого людина переходить до предметних дій, застосовує певні засоби та прийоми діяльності [12; 21; 44].

У самій же діяльності ефективність аналізується Щадріковим за певними критеріями. Людей розрізняють дві групи критеріїв: **продуктивність** (об'єктивні результати) і **задоволеність** (контекст проблеми діяльності суб'єкта й психологічної оцінки ним своєї діяльності) [44]. Фахівці виділяють фактори змістовного й емоційного наповнення, або насичення праці. Нерідко мають місце складні залежності між факторами продуктивності й задоволеності. Одні з них можуть викликати короткострокові, інші – віддалені за часом ефекти, як результати взаємодії цих залежностей. Вони можуть по-різному позначатися на продуктивності й ефективності діяльності людей у стандартних і нестандартних ситуаціях. У випадках “простої” діяльності адекватним виступає поняття “суб'єкт” діяльності. При оцінці “складної” діяльності в розвиненому демократичному суспільстві необхідне залучення й інших характеристик людини – “особистість”, “суб'єкт своєї життєдіяльності”.

Поняття “суб'єкт” О.О. Конопкін використовує в початковому, основному, найбільш поширеному у вітчизняній психології значенні – те, що реалізується людиною в діяльності [19]. Категорія “суб'єкт” розроблена в

загальновідомих працях С.Л. Рубінштейна на позначення таких суттєвих якостей суб'єкта, як: самостійність, внутрішня детермінація, регуляція діяльності, здатність бути активним творцем свого життя [38; 39]. Чому або на скільки можна поєднати поняття “суб'єкт” та ”діяльність”? Процес саморегуляції, незважаючи на різноманітність проявів, має чітку структуру: 1) визначення суб'єктом мети своєї довільної активності; 2) програма виконавчих дій, узгоджена з умовами діяльності; 3) неперервний контроль за ходом її реалізації; 4) оцінка досягнутих результатів; 5) рішення про необхідність корекції і характер корекційної діяльності. Людина є дійсним суб'єктом своєї довільної активності [15; 17; 31; 33]. На думку Конопкіна, зовнішньо саморегуляція проявляється, перш за все, в успішному оволодінні новими (в тому числі, й більш складними) видами та формами діяльності. Автор вводить і змістовно обґрунтовує одне із ключових понять своєї концепції - поняття „неадаптивної активності”, у світлі якого людина виступає, як суб'єкт цієї активності, як „адаптивно-неадаптована” істота. Саме в цій якості людина демонструє здатність виходу за межі наявних ситуацій, вихідні регламентації своєї активності, реалізує здатність сприймати себе суб'єктом, породжуючи дійсно нові цілі в різних сферах свого буття.

З цієї точки зору, діяльність виражається зовнішньо також в успішному вирішенні нестандартних задач та діяльнісному подоланні нетипових, незнайомих ситуацій на всіх ступенях оволодіння різноманітними видами діяльності й сферами життя в продуктивній самодіяльності, в завзятості і наполегливості при досягненні мети [16]. ”Внутрішня“, суб'єктивна сторона саморегуляції характеризується, перш за все, усвідомленням, розумінням здійснюваної діяльності в цілому, її найважливіших структурних моментів – мети, умов, застосовуваних способів дій, необхідних корекцій, оцінки результатів [15].

При цьому свідомо враховуються як об'єктивні зовнішні умови діяльності, так і власні суб'єктивні можливості. Як правило, причини

труднощів та невдач, що виникають, визначаються самостійно. Висока стійкість свідомо визначеної мети закономірно визначає вмотивованість всіх етапів діяльності, досягнення її кінцевого результату. Співвідношення “образ-ціль” – “образ-результат” є головною умовою регулювання виконання актуальної дії. У зв’язку з цим особливого значення набуває проблема розуміння суб’єктом цілі діяльності. О.О. Конопкін, розглядаючи функціональну структуру процесу саморегуляції, підкреслює суб’єктивність розуміння цілі діяльності, яке може бути різним за однієї і тієї самої інструкції, за постановки одного і того ж завдання. Автор підкреслює, що найчастіше це помітно в разі недостатньої чіткості, конкретності самої інструкції. Не менш важливою для успішного виконання програми дій є суб’єктивна модель значущих умов діяльності, що являє собою “комплекс інформації, яку в даний момент має людина про ті умови діяльності, врахування яких необхідне, на їх думку, для успішної роботи” [14].

Особливості саморегуляції, її можливості й характер прояву визначаються тим, що, по суті, вона є результатом високого рівня розвитку активно-творчих, суб’єктних тенденцій, властивих феномену усвідомленої цілеспрямованої регуляції, що реалізуються в окремих людей по-різному. Закономірно, що головним „простором” розвитку й прояву саморегуляції є освоєння нових різноманітних (за формою, предметним змістом, способами, умовами і т.д.) видів діяльності, соціальних відносин, поведінки при встановленні суб’єктно-діяльнісних відносин з навколишньою дійсністю, в тому числі, й громадської діяльності. При розгляді психологічних передумов творчої активності людини, її відносини з іншими набувають особливого регуляторного змісту – вони і складають систему саморегуляції особистості [28; 29].

Аналізуючи процеси здійснення діяльності та умови, за яких ця діяльність стає об’єктивно чи суб’єктивно продуктивною, можна припустити, що саморегуляція особистості є близьким за змістом процесом до поняття самодетермінації. Однак Б. Ломов стверджував, що умовою успішної творчої

діяльності є саморегуляція, як форма самодетермінації, сутність якої детальніше розкрита в працях Е. Дісі та Р. Райяна [26]. В останніх роботах цих авторів на передній план виходить поняття автономії. Бути автономним тим самим означає бути саморегульованим, на відміну від ситуацій примусу, коли дії не впливають із глибинного “Я”. Кількісною мірою автономії є те, якою мірою люди живуть у згоді зі своїм щирим “Я”. Поняття автономії відноситься як до процесу особистісного розвитку, так і до його результату; перше відображається в ефекті органічної інтеграції, а друге – у самодетермінації поведінки [53].

Таким чином, на сучасному етапі розвитку психологічної науки дослідники (М.Я. Басов, О.О. Конопкін, О.М. Леонтьєв) в структуру діяльності разом з метою, мотивами включають способи та засоби виконання діяльності. Також, в системі діяльності виділяють суб’єкт, процес, предмет, умови, способи та результати. Основним структурним компонентом діяльності є дія. Процес діяльності починається з постановки мети на основі потреб та мотивів або усвідомлення людиною поставленої перед нею задачі, після чого людина переходить до предметних дій, застосовує певні засоби та прийоми діяльності. За Щадріковим, ефективність діяльності аналізується за певними критеріями: продуктивність і задоволеність. О.О. Конопкін, розглядаючи функціональну структуру процесу регуляції діяльності, підкреслює суб’єктивність розуміння цілі діяльності, яке може бути різним за однієї і тієї самої інструкції, за постановки одного і того ж завдання. Йдеться про врахування об’єктивних зовнішніх умов діяльності та внутрішніх суб’єктивних можливостей. В останніх роботах цих авторів на передній план виходить поняття автономії. Поняття автономії відноситься до результату діяльності, яка відображається у самодетермінації поведінки.

1.2 Проблема участі у громадській діяльності у юнацькому віці

1.2.1. Чинники, умови та основні види позанавчальної діяльності студентів

Проблема мотивації і врахування потреб особистості студента є центральною в дослідженні її властивостей. „Жодну якість особистості не можна зрозуміти й пояснити, якщо невідомо, для задоволення якої потреби виникла ця якість”, – писав М. Неймарк [3, 153]. Мотиваційно-потребова сфера – складне психологічне явище, в якому домінують мотиви визначають спрямованість особистості. У педагогічній психології виокремлюють три основні види спрямованості: особисту (ставлення до себе, феномен „Я”), колективістську і ділову [18, 65]. Мотиваційно-особистісний аспект пов'язаний із формуванням позитивних навчальних мотивів і особистих якостей майбутнього спеціаліста, дійових цілей, оскільки мотиви й цілі є важливими детермінантами діяльності. Структура мотивів студента, що формується в період навчання, є стрижнем особистості майбутнього фахівця. Отже, розвиток позитивних навчальних мотивів – невід'ємна складова процесу навчання і виховання студентів. Для ефективної практичної роботи в цьому напрямку потрібне ґрунтовне вивчення закономірностей розвитку навчальної мотивації студентів. Мотиви навчальної діяльності студентів поділяють на внутрішні і зовнішні. До внутрішніх належать: суспільна значущість навчання; професійні мотиви, що відображають значення навчальної діяльності для оволодіння майбутньою професією; пізнавальні, пов'язані з проблемою в нових знаннях. Зовнішні мотиви зорієнтовані на цінності, що лежать поза навчальною діяльністю; мотиви матеріального заохочення; особисті інтереси, пов'язані з одержанням диплома, побоювання стягнень через неуспішність; мотиви спілкування, престижу серед студентів тощо. По-справжньому позитивно впливають на діяльність студентів внутрішні мотиви. Залежно від впливу, який мають внутрішні і зовнішні мотиви, психологи поділяють студентів на чотири групи: 1) студенти з вираженою професійною і предметною мотивацією; 2) з вираженою

професійною, але слабкою предметною мотивацією;3) лише з предметною мотивацією;4) без предметної і професійної мотивації. Під час спеціального дослідження ролі мотивів у відрахованих студентів серед них було виявлено 94,7 % осіб четвертої групи і лише 6,9 % – першої [18, 66]. Доцільно систематично проводити діагностування у студентів наявних мотивів. Таку роботу мають переважно проводити куратори академічних груп, деканат, психологічна служба закладу, використовуючи для цього анкетування, бесіди і спеціальні тести. Механізмом формування навчальної мотивації є вироблення єдиної структури цілей навчальної діяльності. Саме тому велику роль відіграє вчасне і систематичне формулювання викладачами цілей навчання, які студенти мусять прийняти і спрямувати свою діяльність на їх досягнення. Важливе значення при цьому має правильна організація педагогічної взаємодії між викладачами і студентами. У психології вищої школи вчені виділяють такі принципи організації взаємодії: діалогізації, проблематизації, персоналізації, індивідуалізації і диференціації. Відповідно до принципу діалогізації, заняття (як практичне, так і лекційне) не повинне перетворюватись на просте повідомлення знань. Його слід будувати як обговорення різних поглядів, як спільний пошук істини, тобто у формі діалогу, а не монологу викладача. У процесі педагогічного співробітництва, творчого обговорення теоретичних і практичних аспектів проблеми у студентів формуватимуться, актуалізуватимуться пізнавальні, професійні й соціальні мотиви. Принцип проблематизації передбачає систематичне створення проблемних ситуацій, умов для самостійного визначення і постановки студентами пізнавальних завдань. Принцип персоналізації застерігає від того, щоб особисте спілкування викладача зі студентом не підмінялося рольовим, а відбувалося в умовах партнерства. Принцип індивідуалізації і диференціації навчання дає змогу враховувати індивідуальні особливості та інтереси студентів, створювати максимально сприятливі умови для розвитку їхніх здібностей і нахилів [18, 67]. З перших тижнів навчання слід розкривати перед студентами суспільну значущість

обраного ними фаху і необхідність розвитку своїх професійних якостей. Така робота має включати різні форми: зустрічі, дискусії, „круглі столи”, вікторини, спілкування з визнаними і авторитетними спеціалістами, з випускниками минулих років тощо. Усе це сприятиме посиленню внутрішньої і зовнішньої мотивації студентів.

Отже, мотиваційно-потребова сфера – складне психологічне явище, в якому домінують мотиви визначають спрямованість особистості. У педагогічній психології виокремлюють три основні види спрямованості: особисту, колективістську і ділову. Структура мотивів студента є стрижнем особистості майбутнього фахівця. Мотиви навчальної діяльності студентів поділяють на внутрішні і зовнішні. До внутрішніх належать: суспільна значущість навчання; професійні мотиви. Зовнішні мотиви зорієнтовані на цінності, що лежать поза навчальною діяльністю; мотиви матеріального заохочення; особисті інтереси, пов'язані з одержанням диплома, побоювання стягнень через неуспішність; мотиви спілкування, престижу серед студентів тощо.

1.2.2. Громадська діяльність як засіб самореалізації особистості

Зростання соціальної зрілості особистості студентів у процесі професійного навчання в вищому навчальному закладі здійснюється в прямій залежності від зростання активності самостійності студентів у позанавчальній пізнавальній діяльності, яка стає для них усвідомленням поєднання вимог суспільства, міри індивідуальної свободи та об'єктивних обставин. Ця ситуація є однією з умов цілеспрямованого впливу на процес формування соціальної зрілості особистості студентів.

Студентство визначають як своєрідну мобільну групу, метою діяльності якої є засвоєння за спеціально організованою програмою соціально-професійних ролей, підготовка до виконання важливих соціальних функцій: професійних, культурологічних, громадсько-політичних, сімейних тощо. Головними напрямками життєдіяльності студентів є професійне навчання,

особистісне зростання й самоствердження, розвиток інтелектуального потенціалу, духовне збагачення, моральне, естетичне, фізичне самовдосконалення. Студент вищого навчального закладу - це молода людина, яка характеризується професійною спрямованістю, готується до висококваліфікованого виконання функцій фахівця в певній професійній галузі [30, 185].

Виявивши активність у пізнавальній діяльності і творчо в ній самореалізуватися можна тільки на основі усвідомлення своєї неповторності та вміння застосовувати її.

Для студентів, які виявляють творчу пізнавальну активність, властивий індивідуальний стиль діяльності, що сприяє формуванню в професійному навчанні та за його сприяння більш високого рівня соціальної зрілості особистості.

Студентський вік припадає переважно на період пізньої юності або ранньої дорослості. В цей час закінчується фізичне дозрівання організму, набувається та ступінь духовної зрілості, яка дозволяє самостійно вирішувати питання вибору професії, участі у виробничій праці після закінчення школи чи вузу. В юності різко активізується ціннісно-орієнтаційна діяльність. Чи йде мова про пізнання власних якостей, чи засвоєння нових знань, чи про відношення зі старшими та однолітками, юнак особливо занепокоєний їхньою оцінкою і намагається будувати свою поведінку на основі свідомо обраних або засвоєних критеріїв і норм [9, 42]

Своєрідною властивістю особистості соціально зрілого студента є зростання поза навчальної пізнавальної активності, що дає змогу здійснювати зворотній вплив на оточення. Ця властивість знаходить вияв і тоді, коли студент усвідомлює не тільки ту обставину, що зближує його з іншими студентами своєї спеціальності, а і свою відмінність у креативному самовираженні в реалізації професійної мети.

Наприклад, студенти першого курсу більш охоче, ніж студенти інших курсів, беруть участь в різнобічній громадській діяльності. Вони більше піддаються

впливу викладачів і громадських організацій, їм легше доручити будь-яку справу, з них легше вимагати. На другому курсі студенти вже адаптуються до нових вузівських обставин. Вони стають більш практичними в розподілі часу і стипендії, відчувають більшу самостійність і, водночас, відповідальність, більше замислюються над спеціальністю тощо [9, 43].

В умовах сьогодення зростання рівня соціального самовизначення студентів за допомогою активізації їх у позанавчальній пізнавальній діяльності пояснюється тим, що, виявляючи таку активність студент формує такий рівень соціальної зрілості, який сприяє не лише забезпеченню оволодіння новими знаннями, а і позитивно сприяє власному розвитку особистості.

Студентство в усі часи виступало своєрідним барометром соціально-економічного та політичного стану суспільства. Молодь є найменш консервативним за своїми ціннісними орієнтаціями соціальним прошарком населення, найбільш чутливо реагує на соціальні зміни, їй притаманне негативне ставлення до порушення демократичних норм, законів, моральних принципів.

Студентське самоврядування, як одне з видів позанавчальної діяльності, є важливим фактором розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації. Опора на ініціативну, активну життєву позицію, ціннісні орієнтації студентства є реальним показником цивілізованості суспільства, утвердження в ньому демократичних начал.

Таким чином, позанавчальна діяльність у студентському віці стає усвідомленням поєднання вимог суспільства, міри індивідуальної свободи та об'єктивних обставин. Головними напрямками життєдіяльності студентів є професійне навчання, особистісне зростання й самоствердження, розвиток інтелектуального потенціалу, духовне збагачення, моральне, естетичне, фізичне самовдосконалення. В юнацькому віці особистість будує свою

поведінку основі свідомо обраних або засвоєних критеріїв і норм, які ще в середньому та старшому шкільному віці сформовані не до кінця. Зростання рівня соціального самовизначення за допомогою активізації студентів у позанавчальній пізнавальній діяльності дозволяє забезпечити не тільки оволодіння новими знаннями, а й створює позитивні умови для розвитку власної особистості.

1.3. Мотивація у структурі діяльності лідерів студентського самоврядування

1.3.1. Зв'язок мотивації та ефективності діяльності

У кожної людини є потреби, прагнення людини до активності для задоволення цих потреб, що на думку С.С. Занюк, є показником мотивації особистості [10]. Так, постає питання про співвідношення мотивів і потреб. Потреба - це усвідомлювана та неусвідомлювана людиною необхідність, яка полягає в тому, що необхідно для життєдіяльності її організму й розвитку її особистості. Потреба на психологічному рівні, двояко опосередкована психічним відображенням сигнального значення відповідно до актуальних станів людини. При цьому найважливіша зміна, що характеризує перехід на психологічний рівень, полягає у виникненні рухливих зв'язків потреб із предметами, що відповідають їм. До свого першого задоволення потреба "не знає" свого предмета, він ще повинен бути виявлений. Тільки в результаті первинного виявлення об'єкта потреба здобуває свою предметність, а сам предмет - свою спонукальну й спрямовуючу діяльність функції, тобто стає мотивом [22].

Мотиви є відносно стійкими рисами особистості. Однак мотивація включає в себе не лише мотиви, а й ситуативні фактори (вплив навколишнього середовища, специфіка діяльності й ситуації тощо). Ситуативні фактори є досить динамічними, мінливими, що створює можливість впливу на них і на активність в цілому. Певним мотивом (або навіть сукупністю мотивів) мотивація діяльності не вичерпується. Необхідно

враховувати вплив факторів конкретної ситуації. Надмірна складність діяльності, несприятлива конкретна життєва ситуація призводять до зниження не лише мотивації, а й ефективності діяльності.

Таким чином, мотивація — це сукупність усіх спонукальних факторів (як особистісних, так і ситуативних), які визначають активність особистості; це всі мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають людину до активності (діяльності) [10].

Рівень мотивації, при якому діяльність виконується найбільш успішно, називається оптимумом мотивації [8]. Згідно закону Ієркаса–Додсона, якість діяльності не є механічним наслідком інтенсивності мотивації. Спочатку спостерігається покращення, а потім, із зростанням рівня мотивації, показники діяльності погіршуються. Оптимальний рівень мотивації не обов'язково є середнім показником її сили (Ж. Нюттен, 1973).

Надто сильна мотивація спричинює загрозу виникнення небажаних емоцій (хвилювання, тривоги тощо), внаслідок чого ефективність діяльності знижується. Якщо додатково стимулювати достатньо мотивованого суб'єкта, який активно діє, можна досягти негативного ефекту – “перемотивації” і дезорганізації діяльності [10]. Щоб діяльність виконувалася продуктивно, потрібна достатня мотивація. Однак, якщо мотивація занадто сильна, в роботі постають ознаки небажаних емоцій, інколи порушується адаптивна поведінка, цілком заміщуючись емоційними реакціями. Отже, існує оптимум мотивації, за межами якого виникають небажані емоційні прояви. Якщо рівень мотивації перевищує оптимум, то ефективність діяльності знижується [43].

Девід Макклелланд виділяє ряд чинників, які впливають на формування мотивації діяльності, серед яких - зміст та складність діяльності, несприятлива конкретна життєва ситуація. Надмірна складність діяльності, призводить до зниження не лише мотивації, а й ефективності діяльності. Д. Макклелланд пише, що надмірна мотивація може негативно впливати на продуктивність діяльності. Аналізуючи дослідження, проведені Аткинсоном і

Берчем (Atkinson & Birch, 1978), автор вказує, що найбільший рівень продуктивності діяльності досягається досліджуваними, які мають середній рівень мотивації [27].

В.К. Вілюнос, досліджуючи роботи В.Г. Асеева, виділив три рівні у структурі мотивації: 1) активно діючу, 2) потенційну і 3) екстремальну зони. Співвідношення актуальної та потенційної зон мотивації детермінують діяльність і поведінку людини. Занадто висока та занадто низька значимість не стимулює діяльність: коли одні події сприймаються, як нереальні, а інші невідворотні – діяльність непотрібна і неможлива [6].

Сенс діяльності людини — не тільки в тому, щоб отримати результат, сенс діяльності полягає і в самій діяльності, в самому процесі діяльності, у тому, щоб виявляти фізичну й інтелектуальну активність. Так само, як і фізична активність, розумова активність сама по собі приносить людині задоволення і є специфічною потребою. Коли суб'єкта спонукає сам процес діяльності, а не її результат, то це свідчить про наявність процесуального компонента мотивації. Результативний складник мотивації, з одного боку, пов'язаний з окресленням далеких перспективних цілей, а з іншого — з прийняттям людиною цілей і завдань у самій діяльності. Результативна мотиваційна установка відіграє провідну роль у детермінації діяльності, особливо, якщо її процесуальний компонент викликає негативні емоції. У цьому разі на перший план висуваються цілі, наміри, котрі визначають кінцеві й проміжні завдання діяльності, що, у свою чергу, мобілізує енергію людини. В цьому випадку постановка проміжних цілей є потужним мотиваційним фактором.

Успіх у будь-якій діяльності залежить від ряду чинників, зокрема від мотивації (тобто від прагнення самостверджуватись, досягати високих результатів, наслідувати кумирів тощо). Чим вищий рівень мотивації, чим більше чинників спонукають людину до діяльності, тим більше зусиль вона схильна докладати. Але, коли цих чинників стає занадто багато – людина може розгубитись у змісті своєї діяльності, що може призвести до небажання

взагалі займатись цією роботою або до зниження продуктивності цієї діяльності. С.С. Занюк пропонує таку схему зв'язку мотивації та успіху в діяльності: 1) мотивація; 2) активність; 3) успіх. Чим вищий рівень мотивації, тим вищий рівень активності; чим вищий рівень активності, тим вищий рівень продуктивності [10]. Процес діяльності починається з постановки мети на основі потреб та мотивів або усвідомлення задачі. Тому чітке визначення мети діяльності має надзвичайно потужний спонукальний ефект.

Особливо підкреслюється той момент, коли суб'єкт сам ставить перед собою мету або сам обирає шляхи виконання вже поставленої проблеми, а не тільки сліпо виконує наявний алгоритм, тобто суб'єкт є самодетермінованим [3]. В цьому контексті Р. де Чармс вбачає первинну мотивацію, як свободу від цілі і почуття власної корисності. Хоча це бажання самодетермінованості в концепції Р. де Чармса не є конкретним мотивом, а певним керівним принципом самодетермінованості, який присутній в усіх мотивах, проте всі зовнішні вимоги до поведінки знижують рівень відчуття самодетермінованості. Людина намагається протистояти цим вимогам і, якщо це їй вдається – вона відчуває себе самостійною, самодетермінованою, отримує задоволення від діяльності. Внаслідок цього формується внутрішня мотивація. Паралельно будь-якій діяльності стоять зовнішні вимоги. Якщо людина підкорюється цим вимогам, то її діяльність втрачає свою цінність, але, загалом, продовжується – діяльність стає внутрішньо мотивованою. Як показують експериментальні дослідження, проведені Л. Славіною, продуктивність діяльності в таких умовах має значно вищий рівень.

1.3.2. Самодетермінація у структурі мотивації (діяльності) За Е.Дісі

Американські психологи Едвард Л. Дісі і Річард М. Райан розробили оригінальний теоретичний підхід до пояснення внутрішньої й зовнішньої мотивації, яка отримала назву теорії самодетермінації. Цей підхід базується на новому розумінні базових потреб, що лежать в основі внутрішньої

мотивації, оцінці та інтерпретації індивідом подій зовнішнього середовища [45; 47; 52].

З початку 1940-х до кінця 1960-х років в емпіричній психології домінували дві біхевіористські теорії — теорія оперантного навчання Б.Скіннера і теорія навчання Халла. З погляду першої, всі типи поведінки мотивуються за допомогою нагород (наприклад, таких, як їжа або гроші), при цьому внутрішньо мотивовані дії розглядаються як ті, що включають в себе нагороду у вигляді самої діяльності. Увага дослідників, що дотримуються цієї точки зору, зосередилась на тому, які характеристики завдання роблять її виконання цікавим для індивіда [57]. На противагу цьому, у теорії Халла передбачалося, що всі типи поведінки мотивуються за допомогою фізіологічних потреб (драйвів або їхніх похідних), а внутрішньо мотивовані дії функціонують за рахунок задоволення базових психологічних потреб.

Теорія мотивації Дісі й Райана складається із трьох підтеорій, перша з яких зветься *теорією самодетермінації*. Опираючись на роботи гуманістичних психологів, насамперед на теорію мотивації А. Маслоу, а також роботи Ф. Хайдера, Р. де Чармса й Р. Уайта, Дісі стверджує, що внутрішня мотивація базується на вроджених потребах у компетентності й самодетермінації. Вона ініціює широкий спектр діяльностей і психологічних процесів, для яких первинною винагородою є відчуття ефективності й автономії. Внутрішня мотивація визначається Дісі й Райаном як “вроджена характеристика людини, заснована на застосуванні своїх інтересів і вправ своїх здібностей, що включає в себе прагнення до пошуку й подолання завдань оптимального рівня складності” [45, 43].

Внутрішньо мотивована поведінка заснована на відчутті майстерності й компетентності, інтересі, а також відчутті свободи від зовнішніх тисків, таких, як нагороди й підкріплення, коли індивід сприймає себе причиною своїх дій. Внутрішні потреби в компетентності й самодетермінації мотивують людей постійно прагнути до досягнення цілей оптимального

рівня труднощів, цілей, що не є ані занадто простими, ані занадто складними.

Дісі та Райян писали про існування трьох базових потреб — у самодетермінації, компетентності й близьких стосунках з іншими людьми. Стверджується, що ці психологічні потреби є базовими й вродженими [45].

Потреба в *компетентності* включає прагнення суб'єкта досягти різних зовнішніх і внутрішніх результатів і бути ефективним. Важливість цієї потреби підкреслювалася такими дослідниками, як Р. Вудвортс, Р. Уайт і С.Хартер. На відміну від Уайта, Дісі й Райян вважають, що в основі внутрішньої мотивації лежить не просто потреба в компетентності, а потреба в самодетермінованій компетентності. Дісі припустив, що потреба в компетентності змушує людей прагнути до пошуку й рішення важких завдань, оптимальних з погляду рівня їхніх здібностей, можливостей, що призводить до відчуття майстерності й компетентності [47].

Потреба в *самодетермінації* (названа також потребою в автономії) включає прагнення самостійно контролювати власні дії й поведінку, бути їхнім незалежним ініціатором. На розуміння Дісі процесу самодетермінації великий вплив здійснили роботи Хайдера й де Чармса. Хайдер увів поняття *сприйманого локусу каузальності*, що припускає розрізнення між: 1) ситуацією, коли результат опосередкований власними намірами суб'єкта, і 2) ситуацією, коли отриманий результат ненавмисний. Згідно де Чармса, сприймання себе як причини власної поведінки призводить до відчуття внутрішньої вмотивованості. І навпаки, якщо індивід вважає, що локус каузальності є зовнішнім стосовно нього, то він буде розглядати себе, як мотивованого ззовні.

Оскільки обидва стани — самодетермінації й компетентності — важливі для внутрішньої мотивації та дуже тісно пов'язані між собою, Дісі й Райян вводять конструкт *самодетермінованої компетентності* [45].

Нарешті, Дісі й Райан впровадили третю потребу, важливу для функціонування внутрішньої мотивації, — потреба *у взаємозв'язку з іншими людьми*, що включає встановлення надійних і таких, що задовольняють індивіда відносин з іншими людьми, відносин, заснованих на почутті належності й прихильності [54]. Хоча підтримка автономії й компетентності надзвичайно важлива для посилення внутрішньої мотивації, третій фактор, що стосується якості людських відносин, вносить свій не менш важливий внесок.

Також, варто зазначити, що зовнішні події, які сприяють переживанню суб'єктом внутрішнього локусу каузальності здійснюваної ним діяльності, тобто сприймання її як автономної, здійснюваної за власним бажанням, буде посилювати його внутрішню мотивацію до цієї діяльності. Події, фактори, ситуації, які призводять суб'єкта до відчуття, що деякі зовнішні фактори є першопричиною й регулятором його активності (тобто переживання зовнішнього локусу каузальності), сприяють послабленню внутрішньої мотивації.

Отже, на здійснення людиною діяльності в цілому, а особливо на її продуктивність, в першу чергу, впливає те, наскільки при здійсненні цієї діяльності була виражена внутрішня мотивація. В поняття внутрішньої мотивації Е. Дісі й Р. Райан включають потреби у самодетермінації, компетентності й близьких відносинах з іншими людьми з одного боку, а з іншого – позитивний вплив зовнішніх факторів.

1.3.3. Самодетермінація та почуття власної компетентності як умова продуктивності діяльності лідерів студентського братства

Будь-яка діяльність людини протікає в певному соціальному оточенні при взаємодії з іншими людьми. Це може бути родина, дитячий садок, школа, ВНЗ, робота.

Опираючись на дослідження проведені Е.Дісі, Чирков, відповідно до положення про різне функціональне значення зовнішніх стимулів висловив

ідею про те, що соціальний контекст, у якому діє особистість, і міжособистісні відносини, що становлять його основне втримування, також можуть бути контролюючими або такими, що інформують (підтримуюча автономність) його діяльність.

В університеті, наприклад, якщо для викладача, куратора характерний контролюючий стиль, то, швидше за все, це викличе в студентів зниження внутрішнього інтересу до навчання з усіма наслідками, що випливають. Як і вчитель, викладач має бути орієнтований на підтримку автономності студентів, підсилувати їхню внутрішню мотивацію, самоповагу й тенденцію до компетентності

Студентське самоврядування, згідно з Положенням про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах, затвердженим Наказом міністерства освіти і науки України – це право та реальна здатність академічної громади, які гарантуються державою, самостійно або через представницькі органи вирішувати питання, віднесені до компетенції студентського самоврядування. Студентське самоврядування здійснюється на рівні факультету, студентської групи, гуртожитку, вищого навчального закладу. Академічна громада – усі студенти (учні) й аспіранти, які здобувають освіти (середню спеціальну, вищу, післядипломну) у вищому начальному закладі, його відокремленому підрозділі (філії, інституті) [1].

Основними завданнями органів студентського самоврядування є:

- ü Забезпечення і захист прав та інтересів студентів, зокрема стосовно організації навчального процесу;
- ü Забезпечення виконання студентами своїх обов'язків;
- ü Сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів;
- ü Сприяння створенню відповідних умов для проживання і відпочинку студентів;
- ü Сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами;
- ü Організація співробітництва зі студентами інших вищих

навчальних закладів і молодіжними організаціями;

- ü Сприяння працевлаштуванню випускників;
- ü Участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами.

Щодо теперішнього етапу розвитку студентського самоврядування в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, студентський мер міста Житомира Віталій Кирилюк зазначив: “Оцінити загальний стан розвитку студентського самоврядування в Житомирі можна за п’ятибальною системою на відмінно, а саму ситуацію не інакше, як на слабеньку четвірку. І хоча сьогодні у всіх вищих навчальних закладах м. Житомира вже створені органи студентського самоврядування, їхня діяльність могла би бути кращою. Передусім, це пов’язано з тим, що всі органи студентського самоврядування (ОСС) підзвітні керівництву вузу, в якому вони проводять свою діяльність.” [7].

Викладачі і керівництво в цілому для більшості студентів є еталоном, прикладом для наслідування. Саме вони повинні формувати той позитивний вплив ззовні, який сприятиме не тільки налагодженню відносин у системі “викладач – студент”, а й формувати умови, в яких діяльність набуватиме статусу ефективної. На основі аналізу наукової літератури з даної проблематики, нами було змодельовано можливий процес зростання продуктивності діяльності членів студентського братства (рис.1).

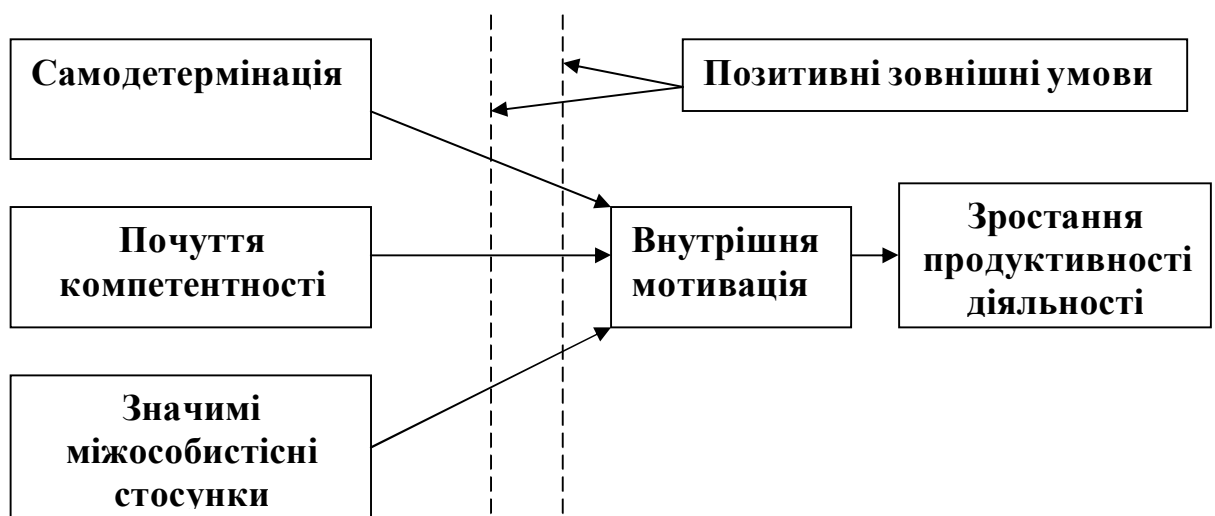

Рис.1

Самодетермінація діяльності лідерів студентського братства розуміється нами, як внутрішнє, власне бажання здійснювати ту чи іншу діяльність. Але, за твердженням Е. Дісі та Райяна, лише за умови впливу позитивних зовнішніх впливів і задоволенні потреб у самодетермінації, компетентності та зв'язку з іншими людьми може успішно сформуватись внутрішня мотивація.

Таким чином, можна виділити дві основні групи умов зростання продуктивності діяльності, до яких відносяться внутрішня мотивація суб'єкта та зовнішні чинники (контроль за діями, чітко визначений алгоритм дій, винагорода тощо). У студентів, якщо і виникають такі утворення, як самодетермінація, відчуття зворотного зв'язку від значимих людей, почуття компетентності у певній справі, то тотальний контроль, чіткі умови діяльності, винагорода не сприяють, блокують формування внутрішньої мотивації. Відповідно і рівень продуктивності діяльності спадає.

Саме тому, що студентське самоврядування підзвітне керівництву вузу, а отже, має певні обмеження, ми вважаємо проведення дослідження на рівні університету недоцільним. Ми не ставимо на меті суцільну автономію братства студентів, а скоріше, оптимізацію відносин керівництва і студентів до рівня впливу позитивних зовнішніх (керівних) умов, які б сприяли формування у студентів внутрішньої мотивації. Так, поняття самодетермінації передбачає власне бажання і вибір займатись тією чи іншою діяльністю з найменшою можливістю зовнішнього контролю, який блокує утворення у суб'єкта внутрішньої мотивації.

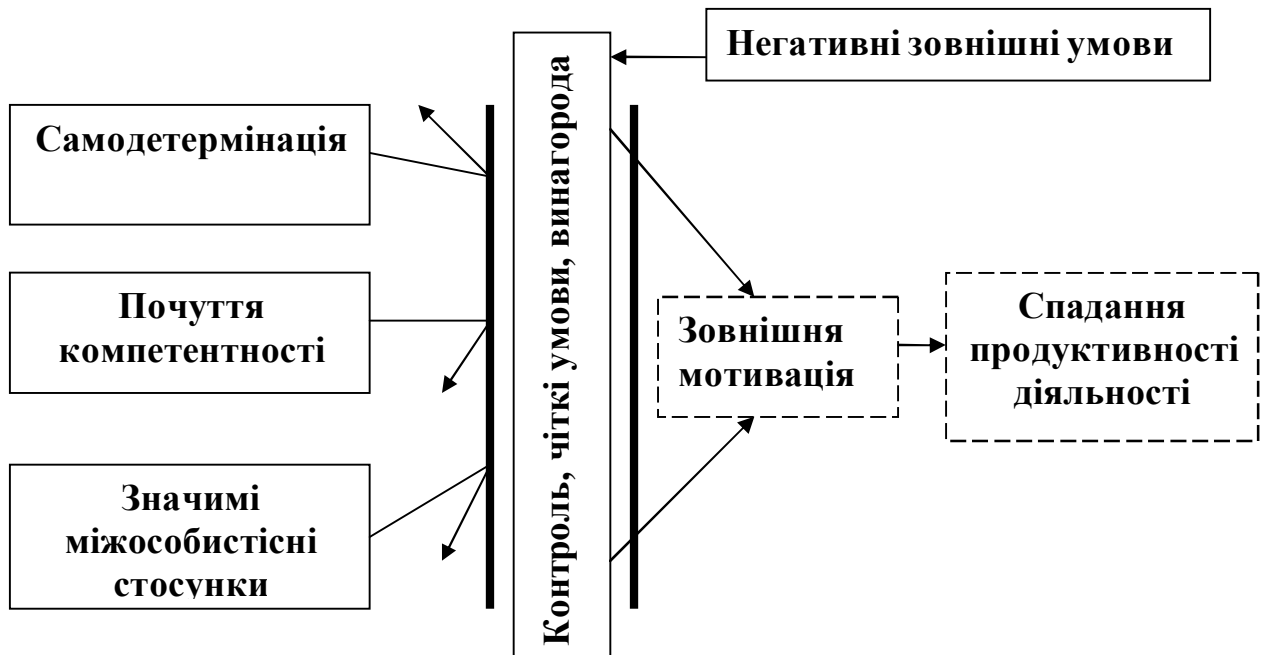

Рис.2

На рис.2 зображено процеси, які відбуваються на теперішньому етапі розвитку студентського самоврядування. Негативні зовнішні умови є перешкодою на шляху утворення внутрішньої мотивації і формуванні у суб'єкта зовнішньої мотивації. А самодетермінація спрямовується на іншу, більш пріоритетну діяльність, в якій студент може відчувати себе більш компетентним, або досягти цього почуття безпосередньо в процесі виконання цієї діяльності, відповідно і продуктивність буде мати тенденцію до зростання.

Отже, якщо забезпечується потреба у власній компетенції, наявні значимі міжособистісні стосунки і особистість самодетермінована – це дає поштовх для утворення внутрішньої мотивації, за якої ефективність діяльності зростає. Якщо між цими складовими компонентами виникають зовнішні передумови виникнення зовнішньої мотивації (ситуація примусу, винагороди тощо) – діяльність сприймається нав'язливо, примусово, що веде до зниження її продуктивності.

Висновки до Розділу I:

Теоретичний аналіз із проблеми продуктивності діяльності та внутрішньої мотивації як одного з її чинників в юнацькому віці дозволив зробити такі висновки:

1. Діяльність – активність суб'єкта, спрямована на взаємодію з навколишнім середовищем з метою задоволення власних потреб. На думку ряду дослідників (В. Давидова, О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна), найголовнішою, генетично первинною характеристикою діяльності є її предметність, яка спрямована на предмет, ним визначається, а потім опосередковується і регулюється його образом, як суб'єктивним продуктом, освоєння якої зумовлює появу внутрішньої діяльності. Кінцева мета діяльності досягається в цілому ряді дій, які можуть бути не пов'язані між собою, але сама діяльність набуває єдності і цілеспрямованості. На процес здійснення діяльності впливають як позитивні, так і негативні фактори, які більшою або меншою мірою змінюють психологічні умови її протікання.
2. Аналізуючи процеси здійснення діяльності та умови, за яких ця діяльність стає об'єктивно чи суб'єктивно продуктивною, можна припустити, що саморегуляція особистості є близьким за змістом процесом до поняття самодетермінації. Проте, Б. Ломов стверджує, що умовою успішної діяльності є саморегуляція як форма самодетермінації. Найбільш розгорнута інтерпретація теорії самодетермінації описана в роботах Дісі й Райана. Самодетермінація та вроджена потреба у компетентності є фундаментом для виникнення внутрішньої мотивації. Вона ініціює широкий спектр діяльностей і психологічних процесів, для яких первинною винагородою є відчуття ефективності й автономії. Внутрішні потреби в компетентності й самодетермінації мотивують людей постійно прагнути до досягнення цілей оптимального рівня труднощів, цілей, що не є ані занадто простими, ані занадто складними. Лише за виникнення внутрішньої мотивації можливе успішне виконання

діяльності. Причому ця діяльність має бути ініційована внутрішньо. Такою є діяльність студентського братства. Як відомо, студентство – це найпрогресивніша частина молоді, яка має піклуватися про свої інтереси і будувати своє майбутнє.

3. На основі аналізу наукової літератури з проблем самодетермінації та внутрішньої мотивації, ми зробили спробу побудови теоретичної моделі ефективності діяльності лідерів студентського самоврядування. Самодетермінація, почуття власної компетентності та включення у значимі міжособистісні стосунки є передумовами формування внутрішньої мотивації до виконання позанавчальних громадських доручень, а отже і зростання продуктивності цієї діяльності.

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМА МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІДЕРІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1. Методичні підходи до дослідження ефективності діяльності

2.1.1. Підходи до дослідження діяльності та її ефективності

Відомо, що для успішного виконання діяльності необхідна достатня мотивація. Однак, за надмірної мотивації в деяких людей збільшується рівень активності й напруження, внаслідок чого в діяльності і в поведінці можливі певні розлади (тобто ефективність роботи може погіршуватися). Надто інтенсивна зовнішня стимуляція і високий рівень мотивації спричиняють небажані емоційні реакції (напруження, хвилювання, стрес тощо), призводить до погіршення діяльності.

С. Занюк, аналізуючи теоретичні та емпіричні дослідження, вказує, що експериментально встановлено існування певного оптимуму (оптимальний рівень) мотивації, за якого діяльність виконується найкраще (для даної людини в конкретній ситуації). За низької та дуже високої мотивації ефективність діяльності є невисокою, найкращою вона є за оптимального рівня мотивації [10]. Залежність відома під назвою першого закону Єркса–Додсона. Ці вчені ще в 1908 р. встановили, що тварини найкраще навчаються проходити лабіринт за середньої інтенсивності мотивації (вона задавалась інтенсивністю ударів струму).

Перший закон Єркса–Додсона встановлює залежність продуктивності виконання діяльності від рівня мотивації. Згідно з цим законом, внаслідок збільшення інтенсивності мотивації якість діяльності спочатку збільшується, а потім, після проходження точки найвищих показників успішності діяльності, поступово зменшується.

Якщо людина надзвичайно зацікавлена в певній складній справі, висока мотивація заважає їй при виконанні діяльності. Людина відчуває хвилювання або тривогу, що знижує продуктивність діяльності та рівень досягнень.

Оптимум мотивації для кожного завдання є різним. Отже і виміри, оцінка продуктивності діяльності для кожної її сфери буде різною. В кожній

сфері діяльності критерії оцінки продуктивності діяльності будуть відрізнятися. Р.Єркс і Дж. Додсон у 1908 р. провели експериментальне дослідження з метою встановлення залежності ефективності роботи від рівня мотивації. Передбачалися три рівні мотивації, а саме: слабкий, середній або сильний електричний струм як покарання за помилки. Завдання ранжувалися за складністю: складне, середньої складності, легке.

Аналізуючи результати досліджень проведені Ж. Нюттенем, С.С. Занюк стверджує, що в кожному випадку існує оптимум мотивації, за якого продуктивність діяльності є найвищою. Згодом було встановлено, що цей оптимум залежить також від складності завдання [10].

Згідно другого закону Єркса–Додсона, для складного завдання оптимальною мотивацією є слабка, тоді як для легкого – сильна. Для найкращого виконання складного завдання необхідна слабша мотивація. Очевидно, що надмірна мотивація не викликає порушень поведінки і зниження продуктивності діяльності при виконанні легкого завдання, але така небезпека виникає при виконанні складних завдань.

Підсилення мотивації (яка стимулює активність, зусилля) може погіршувати результати діяльності (якість досягнень), якщо вона є достатньо складною. Це було встановлено у психологічних експериментах, коли у досліджуваних стимулювали високий рівень зусиль за допомогою відповідної інструкції (методика “рекорд”), ставлячи перед ними непосильні цілі або орієнтуючи їх на високі індивідуальні стандарти. Виявилось, що максимальне зусилля збільшувало кількість помилок, при чому при виконанні складного завдання значно більшою мірою, ніж при виконанні легкого.

Таким чином, при посиленні мотивації кількість і якість результатів діяльності можуть змінюватись у протилежних напрямках: кількість зростатиме – якість погіршуватиметься.

Е. Ентін намагався експериментально довести залежність продуктивності діяльності від сили мотивації. Сила мотивації в його

експериментах варіювалася шляхом приватного або публічного оголошення результатів. У першому випадку результати діяльності оголошувалися на наступний день під анонімним числовим кодом (приватний зворотній зв'язок), а при публічному оголошенні результатів повідомлялося повне ім'я, і кожен міг знати про досягнення іншого (публічний зворотній зв'язок). За умов приватного зворотного зв'язку можлива тільки самооцінка результатів, оцінка з боку інших виключається. У цьому разі якість досягнень у розв'язуванні як легких, так і складних задач була кращою у групі із сильним мотивом успіху, на відміну від групи зі слабким мотивом. Збільшення рівня досягнень пояснюється тим, що в цих випадках не було досягнуто оптимальної мотивації. А при публічному зворотньому зв'язку до сили мотиву успіху додається сила мотивів самоствердження й афіліації. Тенденція до зменшення ефективності діяльності спостерігалася при розв'язуванні не лише складних, а й легких задач.

В інших експериментах за зовнішньої стимуляції (групове змагання, стимуляція з боку експериментатора, заздалегідь визначена винагорода за успішне виконання завдання) у досліджуваних із сильним мотивом успіху помітно погіршувались досягнення в розв'язуванні задач. У досліджуваних зі слабо вираженим мотивом успіху створення ситуації надмірної мотивації (групове змагання, очікування винагороди, вимоги експериментатора) поліпшувало результати, спричинювало постійне зростання продуктивності діяльності.

У дослідженні Соррентіно і Шепарда було встановлено пряму залежність між силою мотивації і досягненням у плаванні вільним стилем. У ситуації індивідуального і групового змагання спортсмени, які були згруповані за мотивами афіліації і досягнення, показали очікувані результати у змаганні на швидкість. Негативного впливу надмірної мотивації на досягнення спортсменів із сильними мотивами афіліації та успіху не спостерігалось, навпаки, в груповому змаганні вони продемонстрували кращі результати, порівняно з індивідуальними. Відсутність негативного впливу

надмірної мотивації в цьому разі пояснювалося тим, що ситуація для спортсменів була досить знайомою і типовою. Експериментатори припустили, що погіршення досягнень внаслідок надмірної мотивації має місце тільки за нових завдань і незнайомих умов. Велике значення може мати місце не тільки новизна, а й тип завдання.

Отже, експериментальні дослідження доводять наявність оптимуму мотивації, хоча слід брати до уваги ширше коло мотиваційних факторів (окремо розглядати внутрішню і зовнішню мотивацію, враховувати чинники формування внутрішньої мотивації), які можуть вплинути на продуктивність діяльності.

2.1.2 Дослідження самодетермінації в структурі внутрішньої мотивації як чинника, що обумовлює рівень ефективності діяльності

Розуміння механізмів і специфіки внутрішньої мотивації, прихованих при біхевіористському підході до її аналізу, стало можливим завдяки експериментам, проведеним Е. Дісі на початку 1970-х років. Ці експерименти, що стали згодом класичними, були сформульовані, як вивчення впливу грошових винагород і вербального позитивного зворотного зв'язку на внутрішню мотивацію.

Дослідження Е. Дісі були спрямовані на вивчення залежності внутрішньої мотивації від зовнішньої винагороди. Наприклад, якщо дитину починають нагороджувати за те, що вона грає на фортепіано, що відбудеться з його внутрішньою мотивацією до гри на фортепіано? Чи буде вона посилена, ослаблена або ніяк не зміниться, залишиться такою ж самою, незважаючи на нагороди?

Досліджуваним студентам пропонувалося вирішувати так звані головоломки Сома. Завдання полягало в тому, щоб виконати задану конфігурацію відповідно до пропонованого малюнка. Якщо протягом певного часу вони їх не вирішували, то експериментатор показував їм

правильне рішення, щоб уникнути можливого ефекту незакінченої дії (ефект Зейгарник).

Експерименти проводилися з кожним досліджуваним окремо протягом трьох днів підряд, кожна сесія тривала не більше години.

Попередньо було показано, що даний вид завдань викликав у досліджуваних студентів високу внутрішню мотивацію.

В експериментальній групі в другій серії досліджувані одержували 1 долар за кожне правильне рішення головоломки, а досліджувані контрольної групи винагороди не одержували. Це була єдина відмінність між експериментальною й контрольною групами. У третій серії випробуванням з експериментальної групи говорилося, що в цій серії їм не будуть платити за роботу, тому що виділених на експеримент грошей вистачило для оплати тільки однієї із сесій.

У кожній серії експериментів у середині сесії за допомогою техніки вільного вибору вимірювалася внутрішня мотивація досліджуваних обох груп. Таким чином, у період вільного вибору досліджувані могли продовжувати вирішувати головоломки, могли зайнятися іншою цікавою діяльністю, а могли просто нічого не робити.

Показником величини внутрішньої мотивації був час, витрачений досліджуваними на вирішення головоломок у період вільного вибору (діяльності). Також додатково використалися шкали для виміру цікавості діяльності, задоволення й радості від її виконання. У результаті порівнювався час, витрачений досліджуваними на вирішення головоломок у період вільного вибору в першій і третій серіях в експериментальній і контрольній групах. Було виявлено, що в експериментальній групі, в порівнянні з контрольною, показники внутрішньої мотивації у третій серії значно зменшуються. На підставі цих даних був зроблений висновок про те, що при виконанні цікавого завдання, супроводжуваного грошовою винагородою, у досліджуваних відбувається зниження внутрішньої мотивації до цієї діяльності в порівнянні з тими, які таких

винагород не одержували [46]. Згодом Дісі провів аналогічні експерименти як з дорослими, так і з дітьми, причому використалися інші види діяльностей – дошкільники винагороджувалися за малювання фломастерами, дорослі вирішували головоломки на пошук замаскованих фігур, грали в комп'ютерні ігри, вирішували анаграми й т.п. Також варіювалися типи винагороди й способи їхньої подачі. Результат був скрізь подібний і несподіваний з погляду біхевіористської логіки: при виконанні діяльності, що була цікава досліджуваним сама по собі, але за яку вони при цьому одержували різні матеріальні винагороди, рівень внутрішньої мотивації знижувався, тобто інтерес до неї в ситуації вільного вибору діяльності падав, у порівнянні з досліджуваними контрольної групи, які таких винагород не одержували. Крім того, досліджувані, що одержували винагороду, оцінювали рішення відповідних завдань, як менш приємне й цікаве, в порівнянні з досліджуваними, що не одержували винагород. Були також виявлені й інші фактори, що приводять до зниження внутрішньої мотивації, — очікування винагороди та її акцентування; спостереження за досліджуваними; строки закінчення діяльності; оцінки; нав'язування цілей діяльності; ситуація змагання [45].

Всі вони одержували переконливе пояснення з погляду фрустрації базових потреб індивіда в контролі й самодетермінації, які, відповідно до теорії Дісі й Райана, є основою внутрішньої мотивації. Проведені експерименти дозволили Дісі показати, що за певних обставин винагорода може сприйматися як контроль, а не як позитивний зворотній зв'язок і, відповідно, вести до зниження внутрішньої мотивації й погіршення результатів діяльності. Пояснюючи вплив грошових винагород на внутрішню мотивацію й опираючись на ідеї Р. де Чармса й Ф. Хайдера, Е. Дісі припустив, що введення грошової оплати сприяло зміні локусу каузальності із внутрішнього на зовнішній, що приводило до зменшення внутрішньої мотивації. Зовнішня винагорода, згідно Дісі, приводить до того, що діяльність уже не сприймається індивідом, як чинене ним з інтересу,

діяльність стає не метою, а засобом досягнення інших цілей, а себе індивід сприймає як діючого в рамках зовнішніх вимог. Крім того, з погляду Дісі й Райана, зміна локусу каузальності означає не просто зміни в сприйнятті суб'єкта, але припускає комплекс мотиваційних змін, за яких коштують потреби в самодетермінації й компетентності [50].

Були також досліджені характеристики самого індивіда, що впливають на сприйняття ним подій, які інформують, контролюючих або амотивуючих, такі, як особистісні характеристики, стать та ін. Наприклад, було виявлено, що люди із внутрішнім локусом контролю були більшою мірою схильні сприймати зовнішні події, як інформуючі, а із зовнішнім - як контролюючі.

Були виявлені також деякі гендерні особливості сприйняття такої зовнішньої події, як похвала. Жінки дещо більше схильні сприймати похвалу, як контролюючу, а чоловіки - як інформуючу. Очевидно, що це пов'язано з різними практиками соціалізації. Жінки можуть бути більш чутливими до контролюючих аспектів похвали, оскільки їх з дитинства орієнтували на те, щоб робити приємно тому, хто оцінює, демонструючи слухняність, а не орієнтацію на досягнення, на відміну від хлопчиків, яких привчають прагнути до досягнень і орієнтуватися на зворотній зв'язок, що містить інформацію про ступінь їхньої успішності у виконанні діяльності.

Отже, якщо зовнішні умови: очікування нагороди та її акцентування; спостереження за досліджуваними; строки закінчення діяльності; оцінки; нав'язування цілей діяльності; ситуація змагання, які спричиняють “негативний” вплив на формування внутрішньої мотивації, виникають вже в процесі діяльності внутрішньо мотивованої людини, то індивід підкорений зовнішнім вимогам, діяльність уже не сприймається індивідом, як чинене ним з інтересу і стає не метою, а засобом досягнення інших цілей.

2.2 Експериментальне дослідження самодетермінації та почуття власної компетентності як умови ефективності діяльності лідерів студентського братства

2.2.1 Переклад та адаптація опитувальників на виявлення почуття власної компетентності та самодетермінованості в діяльності лідерів студентського самоврядування

У сучасній українській психології відсутні адаптовані варіанти стандартизованих методик, спрямованих на вивчення складових внутрішньої мотивації особистості. Найважчий інструментарій потребує перекладу та адаптації. Перед проведенням дослідження впливу самодетермінації та рівня вираженості почуття власної компетентності на ефективність діяльності лідерів студентського самоврядування нами були перекладені українською мовою опитувальники та адаптовані до цієї діяльності, яка входила до обов'язків виконання членами культмасового сектору студентського братства соціально-психологічного факультету. Опитувальники самодетермінації та почуття власної компетентності були розроблені Е. Дісі та Р. Райяном для виявлення рівня самооцінки досліджуваними власної компетентності та внутрішньої мотивації в тій чи іншій діяльності. Так, опитувальники були апробовані авторами на англomовних студентах різних курсів та спеціальностей. Проте, в нашому випадку вони не можуть повністю вирішити поставлених нами завдань і можуть призвести до незрозуміння досліджуваними поставленої перед ними мети. Тому, опитувальники потребують адаптації до діяльності, яка входить в обов'язки членів культмасового сектору студентського братства соціально-психологічного факультету.

Обидва опитувальники спрямовані на самооцінювання студентами власного рівня самодетермінації та почуття компетентності у певній сфері діяльності. Це дозволило нам визначити:

- по-перше, на скільки створені нами експериментальні умови обмежують рівень самодетермінованості досліджуваних, а відповідно і вплив цієї обмеженості у прийнятті власного рішення на ефективність діяльності;
- по-друге, яку роль в ефективному завершенні діяльності відіграє рівень вираженості почуття власної компетентності.

Адаптація опитувальників здійснювалася за такими напрямками:

- Пристосування до умов україномовної аудиторії, що передбачало підбір відповідної лексики та стилістичне оформлення тверджень опитувальників (Наприклад, англ. дослівний переклад «передрікати, пророкувати» замінено на українське «передбачувати»).
- Пристосування до умов діяльності учасників культурно-масового сектору студентського братства.
- Пристосування змісту тверджень опитувальників до вікових особливостей діяльності досліджуваних (в оригіналі запитання стосуються навчальної або трудової діяльності, в адаптованому варіанті – позанавчальної).
- Зміна шкали оцінки тверджень: із семибальної (від 1 до 7) до полярної (від -3 до 3). Полярні шкали є простішими для сприймання, оскільки від'ємні числа асоціюються із відсутністю певної якості або уміння, тоді як позитивні – з наявністю цих якостей або умінь.

Опитувальник самодетермінації. Шкала самодетермінації (Self Determination Scale - SDS), розроблена Е. Дісі та Р. Райяном, призначена для оцінки індивідуальних відмінностей у процесі цієї діяльності, на яку люди погодилися, без будь-яких зовнішніх джерел тиску. В експериментальних умовах студенти культмасового сектору студентського братства соціально-психологічного факультету організували відвідування студентами-учасниками репетицій конкурсу творчості студентів СПФ «Вільний мікрофон». Показниками самодетермінації вважаються 1) ступінь обізнаності особи у власних відчуттях та їх значенні та 2) усвідомлення віднесеності здійсненого вибору до власної активності.

SDS - коротка, шкала з 10 пунктів із двома варіантами відповідей і 5 - шкальними пунктами, які виражають ступінь актуальності того або іншого твердження (додаток А). Структура кожного пункту включає два протилежні варіанти відповіді, які стосуються внутрішньої згоди та ініціативи особистості у прийнятті та виконанні окремих рішень та відчуттів, пов'язаних із цим. На думку авторів, внутрішня мотивація передбачає суб'єктивну згоду із прийнятим рішенням та прояви ініціативи у його виконанні [55; 56].

За змістом твердження опитувальника можна умовно поділити на дві групи: твердження, що відносяться виключно навчальної діяльності, та «неспецифічні» твердження, які можуть стосуватися будь-яких видів та ситуацій діяльності. В експериментальних умовах здійснювалася адаптація тверджень, що стосуються навчальної діяльності.

Врахування особливостей діяльності досліджуваних та особливостей перекладу дозволило сформулювати інструкцію в такому вигляді:

Інструкція досліджуваним: «Вам пропонується ряд тверджень, згрупованих попарно. З кожної пари Вам потрібно вибрати те твердження, яке найбільше відповідає Вашому стану у цей період життя (твердження А або В).

Будь ласка прочитайте пари тверджень, одна пара за один раз, і подумайте, яке твердження в межах пари здається більш притаманною Вам у цей момент вашого життя. Вкажіть ступінь істинності твердження, відносно ступеня іншої, на 5-бальній шкалі, показаної після кожної пари тверджень. Якщо твердження А повністю істинне – підходящою відповіддю повинна бути 5а (Додаток В).

Твердження опитувальника спрямовані на вивчення поінформованості особистості у власних відчуттях та ступеня суб'єктивного прийняття (суб'єктивної згоди) із рішенням виконувати певну діяльність. На думку авторів, саме такі складові визначають рівень самодетермінації особистості: самодетермінованою є особистість, у якій представлені обидва компоненти [58]. Оцінювання результатів здійснюється за вказаними двома шкалами і

передбачають підрахунок суми отриманих балів. Домінування варіантів відповідей В у твердженнях, спрямованих на вивчення поінформованості у власних відчуттях у процесі прийняття рішення свідчить про суб'єкту віднесеність почуттів, а домінування відповідей А у твердженнях – про суб'єктивну згоду із рішенням.

Оскільки в описах методики відсутні чіткі алгоритми обробки та інтерпретації отриманих результатів, окремим напрямком роботи в рамках пілотажного дослідження було визначення критеріїв оцінки результатів опитування.

Опитувальник почуття власної компетентності. У межах теорії самодетермінації, поняття компетентності прийняте як одна із трьох фундаментальних психологічних потреб, почуття або сприйняття своєї компетентності. Що стосується діяльності або області діяльності, людині для того, щоб бути ефективною, теоретично потрібне задоволення тільки двох потреб (вказати, яких саме), оскільки це полегшує цільове досягнення й також забезпечує людині можливість виконання тієї діяльності, в якій вона відчуває себе компетентною. Таким чином, власна компетентність оцінюється і використовується разом із власною автономністю (тобто, автономний, повноважний стиль) для передбачення змін поведінки, ефективного виконання діяльності.

Шкала Власної Компетентності (Perceived Competence Scale - PCS) – опитувальник, що складається з 4 пунктів, і є одним з найбільш доцільних, на думку авторів, інструментів розроблених, щоб оцінювати конструкти з теорії самодетермінації. Подібно деяким іншим шкалам, включаючи опитувальники саморегуляції, звичайно використовується для дослідження певної галузі діяльності. PCS оцінює почуття компетентності студентів конкретного університетського курсу, які ведуть здоровий спосіб життя, беруть участь у фізичній діяльності звичайно, або виправдуючи очікування в деякій іншій діяльності. Адаптація інструкції до умов експерименту здійснювалася шляхом пристосування її до умов діяльності досліджуваних.

Інструкція досліджуваним:

«Вам пропонується ряд запитань, які стосуються вашої діяльності зі спецкурсу «Організація масових заходів» по організації відвідування студентами-учасниками репетицій конкурсу творчості студентів соціально-психологічного факультету «Вільний мікрофон». Для відповіді на кожне із тверджень Вам пропонується вибрати один із можливих варіантів відповідей за шкалою: від -3 до 3 балів. Відповідь «Ні» оцінюється в -3 бали, відповідно 3 – відповідь «цілком правильно». Обраний варіант відповіді на кожне із тверджень відмічайте у бланку відповідей (додаток А). Пам'ятайте, що відповіді повинні стосуватися особисто Вас та виконання Вами доручень».

Опитування проводилось перед експериментальним дослідженням виявлення впливу самодетермінації та рівня вираженості почуття власної компетенції на ефективність діяльності лідерів студентського самоврядування.

2.2.2. Організація експериментального дослідження самодетермінації та почуття власної компетентності як умови ефективності діяльності лідерів студентського самоврядування

Для дослідження впливу самодетермінації на продуктивність діяльності лідерів студентського братства нами було організовано та проведено експериментальне дослідження.

На основі результатів пілотажного дослідження були внесені деякі корективи:

- чітке визначення сфери діяльності студентів;
- збільшення кількості та конкретизація критеріїв оцінки діяльності;
- визначення методу обробки результатів метод експертного оцінювання.

Принципи організації дослідження:

- Пролонгованість або багаторазовість ситуації виконання діяльності. Одномоментні дослідження не дозволяють отримати об'єктивні результати, оскільки для оцінки продуктивності того чи іншого виду

роботи використовуються критерії, притаманні лише для цього виду діяльності. Загальні критерії не дають змоги об'єктивно і детально оцінити виконану роботу.

- Природний характер діяльності досліджуваних: досліджувані знаходились в природних для них умовах та займались діяльністю, яка входила до їх обов'язків.

Організація експериментів передбачала дотримання ряду вимог щодо групової форми дослідження, виду та змісту діяльності.

Формування “самодетермінованої” експериментальної групи здійснювалося за критерієм бажання виконувати діяльність, що забезпечувало позитивну внутрішню мотивацію виконання завдання і виключало ситуацію „примусу” та „зовнішнього контролю”. З метою виключення виникнення внутрішньої мотивації у другої експериментальної групи була введена ситуація „зовнішнього контролю” та чіткого алгоритму виконання дій.

Експериментальне дослідження передбачало вирішення наступних завдань:

1. Вивчити залежність повноти виконання завдання лідерами студентського братства від ступеня конкретизації інструкції;
2. Вивчити особливості внутрішнього розподілу в експериментальних групах;
3. Здійснити порівняльний аналіз повноти виконання завдань в залежності від конкретизації алгоритму інструкції, завдання.

Відповідно до мети та завдань розроблено структуру та план експерименту (табл.2.1).

Структура та план експериментального дослідження впливу рівня вираженості почуття власної компетентності та самодетермінованості на ефективність діяльності лідерів студентського братства

Незалежна змінна (1)	ситуація зовнішнього контролю з мінімальною можливістю прийняття власного рішення
Незалежна змінна (2)	ситуація зовнішнього контролю з максимальною можливістю прийняття власного рішення
Залежна змінна	продуктивність діяльності
Експериментальна гіпотеза	Існує зв'язок між рівнем самодетермінації та продуктивністю діяльності. В ситуації зовнішнього контролю з мінімальною можливістю прийняття рішення студенти демонструватимуть незначну продуктивність громадської діяльності. В ситуації відсутності зовнішнього контролю з максимальною можливістю прийняття власного рішення продуктивність громадської діяльності зростатиме. Відповідно, в ситуації з високим рівнем вираженості почуття власної компетентності ефективність діяльності збільшуватиметься і навпаки.

Експеримент побудований за констатуючою стратегією з якісним міжгруповим експериментальним планом ХО, де:

Х	Наявність або відсутність зовнішнього контролю та чіткого алгоритму виконуваних дій
О	Аналіз ефективності діяльності

Часові витрати: експеримент проводився з 10 березня 2009 року по 24 березня 2009 року; опитування досліджуваних проводилось 25 березня цього року.

Труднощі при організації та проведенні експерименту:

- Максимально зменшити можливість спілкування експериментальних груп, оскільки дві групи займались однаковою діяльністю і навчаються на одному факультеті;
- Забезпечити наявність самодетермінації у групі з найменшим рівнем зовнішнього контролю.

Експериментальне дослідження складається з трьох етапів: проведення експериментального дослідження, обробка та інтерпретація результатів досліджень, опитування досліджуваних (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Етапи проведення експериментального дослідження

№	Етап	Мета	Зміст діяльності досліджуваних
1	Проведення експериментального дослідження (10-24 березня 2009 року)	Встановлення залежності між залежною та незалежною змінними	Організація відвідування студентами репетицій конкурсу творчості студентів СПФ «Вільний мікрофон»
2	Обробка та інтерпретація результатів досліджень	Виявлення впливу наявності або відсутності самодетермінації на продуктивність діяльності	
3	Опитування досліджуваних	Виявлення рівня вираженості почуття власної компетентності та самодетермінованості	Відповідь на твердження опитувальників

Відмінності діяльності досліджуваних обох груп визначалися відмінністю інструкцій та умовами організації діяльності. Оцінка проведеної роботи здійснювалась за такими критеріями (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3.

Критерії оцінки ефективності діяльності лідерів студентського самоврядування

Критерії	1 група (самодетермінована)	2 група
формування групи	за власним бажанням студентів	за вибором керівника (по три учасники експерименту з високим, середнім та низьким рівнем вираженості почуття власної компетенції)
характер інструкції	- відсутність чітко визначеного алгоритму дій	- надання детальної поетапної інструкції
інструкція	- Ваша група відповідає за організацію присутності учасників конкурсу творчості студентів II-III курсу соціально-психологічного факультету «Вільний мікрофон» на репетиціях. Звіт керівнику про присутність та причини відсутності учасників на репетиціях подається 20 березня та 23 березня.	- Ваша група відповідає за явку учасників конкурсу творчості студентів I курсу соціально-психологічного факультету «Вільний мікрофон» на репетиції. Для цього Вам необхідно: перед кожною репетицією повідомляти кожному учаснику про час та місце її проведення і відмічати у спеціальному бланку. Під час репетиції узгодити з керівником послідовність виходу на сцену кожного з учасників ; Слідкувати за дотриманням цієї послідовності. Після кожної репетиції звітуватися керівнику про присутність учасників на репетиції, причини відсутності
Форми контролю	- звіт керівнику	- звіт керівнику після кожної репетиції

Експериментальне дослідження було проведено на базі соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Висновки до Розділу II:

Аналіз методичних підходів до проблеми дослідження ефективності діяльності лідерів студентського самоврядування дозволив зробити наступні висновки:

1. Для успішного виконання будь-якої діяльності необхідна достатня мотивація. Проте надмірна мотивація, надто великий вплив зовнішньої стимуляції може призвести до перенапруження і викликати певні розлади поведінки, небажаних емоційних реакцій. Тому, як стверджує С.С. Занюк, для успішного виконання діяльності існує деякий оптимальний рівень мотивації. Про такий оптимум також говорить перший закон Єркаса–Додсона, згідно якого зі збільшенням мотивації якість діяльності спочатку збільшується, а потім, після проходження точки найвищих показників, поступово зменшується. Другий закон описує вплив складності виконуемого завдання на результат діяльності та його взаємодію з оптимумом мотивації – для складного завдання оптимальною мотивацією є слабка, тоді як для легкого – сильна. Е. Дісі та Р Райян, у своїх експериментах встановили, що діяльність набуває найбільшої своєї ефективності при домінуванні внутрішньої мотивації над зовнішньою. Тому, при дослідженні ефективності діяльності, слід брати до уваги ширше коло мотиваційних чинників.
2. Вітчизняна психологія, на даному етапі розвитку, не має адаптованих варіантів стандартизованих методик, спрямованих на вивчення складових внутрішньої мотивації особистості. Тому нами були перекладені українською мовою опитувальники та адаптовані до тієї діяльності, яка входила до обов'язків виконання членами культмасового сектору студентського братства соціально-психологічного факультету. Обидва опитувальники спрямовані на самооцінювання студентами власного рівня самодетермінації та почуття компетентності у певній сфері діяльності. На основі результатів пілотажного дослідження для визначення впливу

самодетермінації на продуктивність діяльності лідерів студентського братства нами було організовано та проведено експериментальне дослідження.

**Розділ III. ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІДЕРІВ
СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СИТУАЦІЯХ З
ВИСОКОЮ ТА НИЗЬКОЮ САМОДЕТЕРМІНАЦІЄЮ. В УМОВАХ З
ВИСОКО Й НИЗЬКО ВИРАЖЕНИМ ПОЧУТТЯМ ВЛАСНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ**

**3.1. Ефективність діяльності лідерів студентського самоврядування з
різним рівнем вираженості почуття власної компетентності**

**3.1.1. Пілотажне дослідження апробації опитувальників виявлення
почуття власної компетентності та самодетермінованості лідерів
студентського самоврядування**

У проведенні пілотажного дослідження взяли участь всі студенти культмасового сектору студентського братства соціально-психологічного факультету. Метою проведення цього дослідження стало визначення, наскільки дані опитувальники адаптовані для дослідження рівня вираженості почуття власної компетентності та самодетермінованості. Учасники дослідження оцінювали рівень своєї компетентності та самодетермінованості у діяльності з організації масових акцій (факультетських концертів). Для відтворення реалістичних умов дослідження самооцінювання власних якостей студенти здійснювали на основі досвіду та власних вражень від участі в організації заходу присвяченому Новому Року «Новорічна казка».

Завдання пілотажного дослідження:

- Уточнити зміст та форму подачі інструкції (ступінь конкретизації, необхідність наведення прикладів). У зміст інструкції введено назву оцінюваної діяльності – організація масових заходів – що надавало спрямованості та змістовності оцінки.
- Уточнити критерії оцінки ефективності діяльності (існують загальні критерії ефективності діяльності, проте вони дають тільки загальну характеристику здійсненої роботи і не можуть об'єктивно оцінити результати). Розробити систему оцінки роботи лідерів студентського братства при різному ступені зовнішнього контролю. У попередніх

дослідженнях, проведених в рамках бакалаврської роботи виникали труднощі щодо критеріїв оцінювання діяльності досліджуваних експертами. З цією метою, окрім критеріїв продуктивності діяльності, експертами оцінювалися також окремі ознаки компетентності та внутрішньої мотивації досліджуваних: прийняття запропонованого завдання, свобода у прийнятті рішення тощо.

- Вибір форми проведення дослідження: дослідження може бути проведене як в індивідуальній, так і в груповій формі, оскільки це не суперечить поставленим завданням і не впливає на результати дослідження. Окрім того, в інструкції є вказівки на необхідність фіксації власних індивідуальних відчуттів досліджуваними.
- Розробити систему оцінки роботи лідерів студентського братства при різному ступені зовнішнього контролю.
- Визначення правильності формулювання тверджень (твердження повинні бути однозначними, стосуватися діяльності, яка виконується, не містити ускладнюючих частин речення). З цією метою зміст тверджень формулювався відповідно до правил українського синтаксису із використанням загальноприйнятої лексики.
- Визначення раціональності форми бланків. Форма бланків із паралельним розташуванням пар тверджень та оцінних таблиць полегшує сприймання інформації досліджуваними і дозволяє прискорити процес опитування.

В результаті проведеного дослідження було встановлено, що дана форма виявлення рівня вираженості почуття власної компетентності та самодетермінованості студентів є ефективним методом дослідження конструктів теорії самодетермінації. Дозволяє об'єктивно оцінити рівень почуття власної компетентності в певному виді діяльності та на скільки студенти є самодетерміновані. Тобто на скільки зовнішній контроль або його відсутність може регулювати внутрішню мотивацію особистості, а відповідно і рівень ефективності діяльності.

Оцінювання діяльності досліджуваних здійснювалося за такими критеріями:

1. Особливості *суб'єктивної віднесеності* (в оригіналі – поінформованості) *відчуттів* до самої особистості. Для оцінки результатів за цим критерієм здійснювався підрахунок набраних досліджуваним балів по твердженнях 2, 4, 8, 10. Однак, бали по твердженню 6 віднімаються від загальної суми. підрахунок балів здійснюється окремо для тверджень А та для тверджень Б. Порівняння числових показників за кожною групою тверджень визначає особливості поінформованості особистості у власних відчуттях: домінування балів по твердженнях Б свідчить про суб'єктивне прийняття особистістю власних відчуттів.
2. Суб'єктивне прийняття (згода) особистості з рішенням про виконання діяльності. Обробка результатів проводиться за схемою, аналогічною до попереднього критерію. Порівняння числових показників за кожною групою тверджень визначає особливості суб'єктивної згоди особистості із прийнятими рішеннями: домінування балів по твердженнях А свідчить про прийняття особистістю відповідальності та прояв ініціативи по виконанню рішень.

Перевірка надійності та валідності результатів опитування здійснювалася за допомогою експертного оцінювання. Експертами виступали керівник з практикуму «Організація масових заходів» із соціальної педагогіки та заступник декана з організаційно-виховної роботи, які відповідали за організацію масових заходів, що входили до експериментальних ситуацій. Вибір експертів визначався такими міркуваннями: ці особи безпосередньо взаємодіяли із досліджуваними у процесі підготовки концерту і могли, з одного боку, спостерігати за ефективністю виконання завдань досліджуваними та фіксувати їх висловлювання з приводу завдань, а з іншого – їх участь не порушувала умов експерименту.

3.1.2. Особливості виконання діяльності студентами з різним рівнем почуття власної компетентності

За результатами опитування було умовно виділено 3 групи студентів за критеріями прояву самодетермінації та відчуття власної компетентності. Зіставлення кількісних показників рівня власної компетентності дозволяє стверджувати, що по вибірці представлено більше студентів із слабо вираженим почуттям власної компетентності в даному виді діяльності (Додаток А).

I група – студенти з низьким рівнем почуття власної компетентності. За результатами опитування такі студенти набрали в середньому -2 бали. Для їх відповідей характерні були такі твердження: можливо я досягну успіху в цій діяльності, поставлені цілі занадто складні тощо

Студенти цієї групи у процесі виконання доручень демонстрували невпевненість у своїх діях, постійно вимагали підтримки та додаткових консультацій з боку керівника проекту або викладача. При розподілі завдань досліджувані не виявляли ніякої ініціативи, чекали, поки доручення їм дасть керівник. У ситуаціях можливого вибору доручень досліджувані намагалися вибрати такі завдання, які вже виконували (наприклад, здійснювали розподіл місць у залі), або найлегші, на їх думку (наприклад, забезпечити декорації на сцені).

Додаткові спостереження свідчать про орієнтацію таких досліджуваних на дії інших студентів, яких вони вважають більш компетентними, що частково виявлялося у формі наслідування (перед тим, як оголосити своїм «підопічним» час проведення репетицій, перепитували у керівника та інших досліджуваних). Діяльність досліджуваних супроводжувалася запитаннями типу: «Що нам робити?», «А далі?», «А куди?».

Ефективність діяльності студентів цієї групи експерти оцінювали, як таку, що співвідноситься із поставленим завданням. Однак, має ряд особливостей: починаючи діяльність, досліджувані не мали впевненості для її завершення або контролю результатів (наприклад, повідомивши учасникам

концерту про час репетиції, досліджувані без додаткових інструкцій не пробували проконтролювати явку учасників на репетицію або отримати пояснення про причини відсутності).

II група – студенти з середнім рівнем почуття власної компетентності. За результатами опитування такі студенти набрали в середньому 0-1 бал. Для їх відповідей характерне було таке твердження: Скоріше так, аніж ні.

Досліджувані цієї групи «слухняно» виконували завдання. Для них характерною була наступна поведінка: зосереджене ознайомлення з інструкцією, питання стосувалися уточнення завдання (під час репетицій : «Якщо мій підопічний запізниться – коли він вийде на сцену?»). Однак запитання не виходили за межі заданої інструкції. У ситуації вибору завдання досліджувані вибирали вже знайому діяльність, після її виконання нової не починали, до керівника, за додатковими інструкціями, не зверталися.

У ситуації з недостатньою визначеністю досліджувані намагалися відтягнути виконання завдання, попередньо спостерігаючи за діями інших учасників. Здійснюючи спробу контролю за присутністю учасників на репетиціях, досліджувані не вимагали обґрунтувань у разі відсутності або запізнення.

Керівнику проекту представлялися формальні звіти без зазначень причин відсутності учасників.

Експерти оцінили діяльність досліджуваних як таку, що в цілому відповідає поставленому завданню, але без відсутності загальної схеми роботи та будь-яких проявів ініціативи.

III група – студенти з високим рівнем почуття власної компетентності. За результатами опитування такі студенти набрали в середньому 2.2 бали. Для їх відповідей характерне було таке твердження: Почасті правда.

Досліджувані з високими показниками почуття власної компетентності чітко виконували завдання. Після ознайомлення з інструкцією задавали уточнюючі запитання, які здебільшого стосувалися їх взаємодії з керівником проекту, а не взаємодії з учасниками концерту.

Об'єктивним свідченням обізнаності досліджуваних у цій діяльності є те, що вони надавали консультації іншим досліджуваним цієї групи.

У процесі організації та проведенні репетицій члени даної групи частково брали на себе ролі керівника групи та спрямовували діяльність інших (у разі відсутності когось із учасників). Так, досліджувана 2х нагадувала відповідальним за цих учасників, що необхідно зателефонувати.

За оцінками експертів, робота студентів цієї групи відрізнялася систематичністю та організованістю (в експериментальних умовах вони залучали до роботи своїх колег, що не входили до організаційних груп). Окрім того, діяльність досліджуваних включенням додаткових компонентів, що полегшували роботу (розробка бланків реєстрації присутності учасників концерту на репетиціях).

Таким чином, зіставлення експертних оцінок та результатів опитування свідчить про ефективність застосування адаптованих опитувальників як додаткових засобів вивчення особливостей рівня самодетермінованості студентів у позанавчальній роботі. Однак, використання опитувальників виявило ряд труднощів, які стосуються способів обробки результатів. Окрім того, існує висока ймовірність суб'єктивності результатів та орієнтації досліджуваних на соціально бажані результати. Це зумовлює необхідність підтвердження результатів опитування експериментальними даними.

3.2 Ефективність діяльності лідерів студентського самоврядування в ситуації зовнішнього контролю з мінімальною та максимальною можливістю прийняття власного рішення

3.2.1. Мотивація та ефективність діяльності лідерів студентського братства в ситуації зовнішнього контролю з мінімальною можливістю прийняття рішення.

Аналіз результатів здійснювався за такими критеріями:

1. Розробка схеми роботи:

- наявність графіку репетицій і розробка графіка попередження учасників концерту;
- використані готові інструкції;
- несистематичність виконання діяльності;
- розробка бланку реєстрації поінформованості учасників та їх присутності на репетиціях.

2. Системність роботи:

- дотримання встановлених термінів виконання (звіт керівнику);
- вчасність поінформованості учасників та здачі загального звіту;
- дотримання та виконання завдань інструкції;
- узгодження роботи з керівником.

3. Якість виконання:

- поінформованість учасників про час та проведення репетицій;
- присутність на репетиціях досліджуваних та «підопічних» (за виключенням ситуації відсутності з поважних причин);
- поінформованість досліджуваних про причини відсутності «підопічних».

4. Організація діяльності:

- кількість залучених;
- узгодженість роботи.

5. Доповнення у виконанні:

- надання підтримки учасникам концерту під час виступу;
- участь у підготовці декорацій;
- спілкування з іншими членами експериментальних груп.

Під час експертного оцінювання ефективності діяльності лідерів культурно-масового сектору студентського братства факультету, які входили до групи з мінімальною можливістю прийняття власного рішення, були зроблені наступні висновки: група досліджуваних вчасно виконувала завдання та дотримувалась всіх поставлених вимог. Проте, деякі студенти

невчасно приходили на репетиції, деякі взагалі не з'явилися жодного разу. По завершенню дослідження окремі студенти цікавились: «А що ми мали робити?». Це може свідчити про можливе витіснення нав'язуваної діяльності і несприйняття інструкції.

Такий спосіб поведінки, як правило, демонстрували студенти із низьким рівнем самодетермінованості та недостатнім відчуттям власної компетенції у цій діяльності. Після проведених репетицій студенти не звітували керівнику заходу. В результаті обробки результатів методом експертного оцінювання, експертами було зазначено, що дану роботу не можна назвати ефективною і заслуговує на негативну оцінку.

Частина студентів із виконавською спрямованістю чітко виконувала поставлені завдання, дотримуючись усіх інструкцій: завчасно повідомляли учасникам про час та місце проведення репетицій, надавали звіт про присутніх після кожної репетиції тощо. Однак, студенти цієї групи жодного разу не вийшли за межі інструкції та виконували виключно ті завдання, які стосувалися їх особистості чи саме цієї групи (наприклад, якщо хтось із групи не міг бути присутнім на репетиції, то інші студенти не проявляли ініціативи та не виконували його завдання). Окрім того, студенти припинили свою «організаторську» діяльність після останньої репетиції і не слідкували за вчасністю явки учасників перед концертом та підібраними костюмами, оскільки, за їх словами, таких вказівок в інструкції не було.

Такий спосіб поведінки, як правило, демонстрували студенти із достатньо високим рівнем відчуття власної компетентності та недостатньо високими показниками самодетермінованості (за опитувальниками). За результатами експериментального дослідження виявлено, що в ситуації зовнішнього контролю з мінімальною можливістю прийняття рішення студенти демонстрували незначну продуктивність громадської діяльності (отримані завдання виконували формально, у межах заданого алгоритму). За результатами опитування та експертного оцінювання виявлено, що рівень

вираженості почуття власної компетентності у досліджуваних цієї групи є середнім та нижче середнього (від 0 до -1)

Таким чином, група, яка діяла в ситуації зовнішнього контролю з мінімальною можливістю прийняття власного рішення, не була спрямована на результативність своєї діяльності. Члени групи виконували завдання тільки тому, що їм про це повідомило керівництво. Проявили лише свою “слухняність” і жодних доповнень, які б свідчили про зацікавленість, до процесу своєї діяльності не додали.

3.2.2. Мотивація та ефективність діяльності лідерів студентського братства в ситуації зовнішнього контролю з максимальною можливістю прийняття власного рішення.

Аналіз експертами результатів діяльності групи досліджуваних, які працювали в ситуації зовнішнього контролю з максимальною можливістю прийняття власного рішення, дозволяє прослідкувати динаміку якості виконання поставленого завдання та проявів самодетермінації. Динаміка групових процесів та способів виконання завдання мала такі тенденції:

- Поступове підвищення якості виконання діяльності (на початку проведення репетицій окремі студенти запізнювались, проте згодом учасники концерту почали приходити вчасно);
- Розподіл обов’язків у групі (враховуючи обмеженість і детальність надання інструкції, обов’язки у групі не були розподілені; з початком репетицій окремі люди відповідали за поінформованість учасників, інші за присутність та вчасну явку студентів);
- Прояв відстроченого виконання діяльності (після завершення заходу учасники дослідження запитували коли буде наступний концерт).

На початку проведення дослідження група характеризувалася невисокою організованістю – деякі студенти запізнились на репетицію, але при звіті члени групи намагалися пояснити причини такої діяльності: вирішення організаційних питань. До процесу виконання завдань були залучені всі

члени групи (9 осіб). На початковому етапі дослідження результати діяльності цієї групи експертами були оцінені низько, оскільки деякі з учасників концерту не з'явилися на репетиції, що свідчить про невиконання обов'язків досліджуваними. При подальшій роботі якість виконання діяльності значно зросла: в кінці кожної репетиції досліджувані звітували керівникові, хоча це не входило до їх обов'язків. Більше того, вони ініціювали співпрацю із другою експериментальною групою, оскільки не мали чіткого алгоритму дій, а хотіли виконати все якнайкраще. Це, в свою чергу, також є проявом внутрішньої мотивації. Варто відмітити і той факт, що по закінченню експерименту студенти, які входили до складу самодетермінованої групи за власною ініціативою, а не на вимогу деканату пропонували свою допомогу в організації інших культурно-масових акцій, залучали своїх одногрупників до організації факультетських заходів. При цьому спостерігалось перенесення отриманих умінь на інші види позанавчальної діяльності (організація програми відпочинку групи). В цьому випадку можна говорити про так званий феномен відстроченої дії – людина продовжує свою діяльність після закінчення строків для її здійснення, щоразу покращуючи та вдосконалюючи результати. Оскільки в дослідженні було використано метод прихованого експерименту – учасники дослідження не підозрювали своєї участі в ньому. Також, ефективність виконання завдання визначалася більш високими показниками рівня власної компетентності (від 1 до 2) досліджуваних, про що свідчили також і висловлювання досліджуваних та прагнення виконувати завдання самостійно. Без зовнішнього контролю.

Варто зазначити, що група сама обрала доцільним дізнатися номери телефонів учасників концерту, пояснюючи це зручністю, економією часу та вчасною явкою учасників на концерт.

Також, надалі при здійсненні перевірки у групі з'явився розподіл обов'язків: був обраний голова групи, який звітував керівнику, частина

групи, яка відповідала за явку учасників і частина групи, що відповідала за поінформованість студентів.

Так, можна зробити висновок, що група, яка діяла в ситуації зовнішнього контролю з мінімальною можливістю прийняття власного рішення, не була спрямована на результативність своєї діяльності. Члени групи виконували завдання, орієнтуючись на інструкції керівництва. Проявили лише свою підпорядкованість інструкції і не внесли жодних доповнень, які б свідчили про зацікавленість процесом своєї діяльності.

За результатами проведеного дослідження з групою, яка діяла в ситуації відсутності зовнішнього контролю та максимальною можливістю прийняття власного рішення, варто відмітити наднормативну діяльність групи, вона виконувала свою діяльність без вказівок керівництва, цілком підпорядковуючись внутрішній мотивації. Причому, якість виконання діяльності кожної репетиції підвищувалась.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що почуття власної компетентності при цьому є однією з умов продуктивності громадської діяльності. Активність та бажання виконувати діяльність, зростають в умовах самодетермінації, тоді як в ситуації тотального контролю студенти формально „відбувають” завдання і не отримують від цього внутрішнього задоволення. Перспективами подальших досліджень є вивчення впливу рівня самодетермінації та почуття власної компетентності на ефективність виконання різних видів професійної та позанавчальної діяльності.

Висновки до Розділу III

Досліджуючи ефективність діяльності лідерів студентського самоврядування в ситуаціях з високою та низькою самодетермінацією з різним вираженням почуття власної компетентності, можна зробити наступні висновки:

1. Перед проведенням основного експериментального дослідження було організовано та проведено пілотажне дослідження з метою визначення на скільки дані опитувальники адаптовані для дослідження рівня вираженості почуття власної компетентності та самодетермінованості. Пілотажне дослідження вирішувало ряд завдань: уточнення зміст та форму подачі інструкції, критеріїв оцінки ефективності діяльності, вибір форми проведення дослідження, визначення правильності формулювання тверджень, раціональності форми бланків. В результаті було встановлено, що дана форма дослідження дозволяє об'єктивно оцінити рівень почуття власної компетентності в певному виді діяльності та на скільки студенти є самодетерміновані. Перевірка надійності та валідності результатів опитування здійснювалася за допомогою експертного оцінювання.
2. Аналіз результатів дослідження здійснювався попередньо встановленими критеріями: розробка схеми роботи, системність роботи, якість виконання, організація діяльності, доповнення у виконанні. Відтак, було встановлено, що група з мінімальною можливістю прийняття власного рішення демонструвала тип поведінки притаманний студентам з низьким рівнем самодетермінованості та недостатнім відчуттям власної компетенції у цій діяльності. В результаті обробки результатів методом експертного оцінювання, експертами було зазначено, що дану роботу не можна назвати ефективною і заслуговує на негативну оцінку.

3. Експертна оцінка групи, яка діяла ситуації зовнішнього контролю з максимальною можливістю прийняття власного рішення, дозволяє прослідкувати динаміку якості виконання поставленого завдання та проявів самодетермінації. Також можна відмітити факт відстроченої дії, коли людина продовжує свою діяльність після закінчення строків для її здійснення, щоразу покращуючи та вдосконалюючи результати. Дані результати дослідження дозволяють стверджувати, що почуття власної компетентності при цьому є однією з умов продуктивності громадської діяльності. Активність та бажання виконувати діяльність, зростають в умовах самодетермінації

ПІДСУМОК

Основна мета нашого дослідження полягає у вивченні особливостей впливу наявності або відсутності самодетермінації та рівня вираженості почуття власної компетентності на ефективність діяльності лідерів студентського братства. В процесі досягнення мети були виконані всі завдання: здійснено теоретичний аналіз проблеми впливу самодетермінації на ефективність діяльності; спланована та проведено експериментальне дослідження впливу наявності або відсутності самодетермінації та рівня вираженості почуття власної компетентності на рівень ефективності діяльності лідерів студентського братства; на основі отриманих в ході дослідження результатів було вивчено особливості продуктивності діяльності в залежності від внутрішньої та зовнішньої мотивації. В результаті проведеного дослідження була здійснена спроба теоретичного пояснення впливу процесів внутрішньої мотивації на продуктивність діяльності.

Дослідницька гіпотеза про те, що існує зв'язок між рівнем самодетермінації та продуктивністю діяльності; в ситуації зовнішнього контролю з мінімальною можливістю прийняття рішення студенти демонструватимуть незначну продуктивність громадської діяльності; в ситуації відсутності демонстрації зовнішнього контролю з максимальною можливістю прийняття власного рішення продуктивність громадської діяльності активу студентського братства зростатиме знайшла своє підтвердження. Також підтвердилось припущення, що за високого рівня вираженості почуття власної компетентності ефективність діяльності лідерів студентського самоврядування зростатиме.

За результатами проведеного дослідження сформульовано ряд висновків та узагальнень.

1. У студентському віці процес соціалізації відбувається найактивніше. професійне самовизначення розглядається, як основний напрямок розвитку особистості у контексті її самореалізації. Парадокс системи вищої освіти

полягає в тому, що від студентів вимагають самостійності, відповідальності за прийняті рішення, але ці якості не завжди в них сформовані. Тому саме в студентських об'єднаннях заповнюється ця прогалина. Саме тут створюються умови для пізнання студентами своєї особистості, саморозвитку, надаються можливості реалізувати власні здібності, розвиваються якості, необхідні для адаптації та діяльності у вищому навчальному закладі. А ось питання на скільки ця діяльність буде продуктивною і зумовила вибір нами даної теми дослідження. В самому понятті діяльності людини розрізняють дві групи критеріїв: продуктивність (об'єктивні результати) і задоволеність (контекст проблеми діяльності суб'єкта й психологічної оцінки ним своєї діяльності). Нерідко мають місце складні залежності між факторами продуктивності й задоволеності. Вони можуть по-різному позначатися на продуктивності й ефективності діяльності людей у стандартних і нестандартних ситуаціях. На процес здійснення діяльності впливають як позитивні, так і негативні фактори, які більшою або меншою мірою змінюють психологічні умови її протікання. Дослідження, проведені зарубіжними і вітчизняними науковцями (Е. Дісі, Р. Райян, О.О. Конопкін, В.І. Чірков, В.О.Климчук), підтверджують, що лише за умов наявності у людини внутрішньої мотивації діяльність може бути найбільш продуктивною і приносити суб'єкту діяльності внутрішнє задоволення. В свою чергу, внутрішня мотивація може сформуватись лише при наявності або задоволенні певних потреб, чинників: самодетермінація, потреба у власній компетенції та позитивний зворотній зв'язок від значимих осіб. Лише за виникнення внутрішньої мотивації можливе успішне виконання діяльності. Причому ця діяльність має бути ініційована внутрішньо.

2. Центром теоретичної моделі нашого дослідження є поняття ефективності, як основного чинника при врахуванні, оцінці здійснення тієї чи іншої діяльності. Основною метою такого дослідження є встановлення зв'язку між наявністю або відсутністю самодетермінації, а також між рівнем вираженості почуття власної компетентності у лідерів студентського

братства та продуктивністю здійснюваної ними діяльності та оптимізація навчальної і виховної роботи у вищих навчальних закладах.

3. З метою вивчення впливу наявності або відсутності самодетермінації на ефективність діяльності лідерів студентського братства нами були перекладені на державну мову та адаптовані до діяльності лідерів студентського самоврядування опитувальники самодетермінації та почуття власної компетентності; сплановано та проведено експериментальне дослідження, учать в якому взяли 18 студентів (члени культурно-масового сектору студентського братства соціально-психологічного факультету).

Процедура дослідження включала в себе кілька етапів:

- проведення пілотажного дослідження (довизначення критеріїв оцінки продуктивності діяльності, визначення змісту та форми подачі інструкції, розробка системи оцінки роботи лідерів студентського братства при різному ступені зовнішнього контролю);
- проведення експериментального дослідження впливу наявності або відсутності самодетермінації на продуктивність діяльності лідерів студентського братства;
- опитування досліджуваних стандартизованими опитувальниками самодетермінації та почуття власної компетентності;
- обробка та аналіз результатів, які здійснювались методом експертної оцінки.

4. Результати проведеного дослідження свідчать, що студенти, які мали змогу самостійно планувати свою діяльність (забезпечення присутності на репетиціях учасників Відкритого фестивалю творчості студентів соціально-психологічного факультету «Вільний мікрофон») були більш активними та зацікавленими у роботі. Більше того, вони ініціювали співпрацю із другою експериментальною групою, оскільки не мали чіткого алгоритму дій, а хотіли виконати все якнайкраще. Це, в свою чергу, також є проявом внутрішньої мотивації. Варто відмітити і факт про так званий феномен

відстроченої дії – людина продовжує свою діяльність після закінчення строків для її здійснення, щоразу покращуючи та вдосконалюючи результати (самостійна організація відпочинку групи).

Отримані результати дозволяють стверджувати, що активність та бажання виконувати діяльність, зростають в умовах самодетермінації, тоді як в ситуації тотального контролю студенти формально „відбувають” завдання і не отримують від цього внутрішнього задоволення

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абетка студентського самоврядування / Упоряд.: А.В. Карташов та ін. – Ж.: Житомирський обласний центр молодіжних ініціатив, 2008. – 100 с.
2. Ананьев Б.Г. К психофизиологии студенческого возраста // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. - Л., 1974.-328с.
3. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности. М.: “Мысль”, 1976. – 158 с.
4. Барабанова В.В., Зеленова М.Е. Представления студентов о будущем как аспект их личностного и профессионального самоопределения // Психологическая наука и образование. - 2002. - №2
5. Басов М.Я. Избранные психологические произведения. – М.: Педагогика, 1975. – 432 с.
6. Вилюнос В.К. Психологические механизмы мотивации человека. - М., 1990.
7. Віталій Кирилюк: “Мабуть, найбільш дієве студентське братство знаходиться саме в ЖДУ ім.. Івана Франка.” // Універсум, №56. – квітень, 2008.
8. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психологический словарь-справочник.– Мн.: Харвест, 2004. – 576 с. – (Библиотека практической психологии); С. 206.
9. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психология высшей школы: Учеб. пособие для вузов. - 2-е изд., перераб. и доп. - Мн., 1981. - 383с.
10. Занюк С.С. Психологія мотивації: Навч. Посібник. – К.: Либідь, 2002. – 304 с.
11. Зеер Э.Ф., Сыманюк Э.Э. Кризисы профессионального становления личности // Психологический журнал. - Т. 18. - № 6
12. Каган М.С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа. М., 1974.

13. Казанцева Т.А., Олейник Ю.Н. Взаимосвязь личностного развития и профессионального становления студентов - психологов // Психологический журнал. - 2002. - Т.23. - № 6
14. Конопкин О.А. Общая способность к саморегуляции как фактор субъектного развития // Вопросы психологии. - 2004. – № 2.
15. Конопкин О.А. Структурно-функциональный и содержательно-психологический аспекты осознанной саморегуляции // Психология. Журнал Высшей школы экономики, 2005, Т. 2, № 1, с. 27 – 42.
16. Конопкин О.А. Феномен субъектности в психологии личности // Вопр. психол. – 1994. – №6. – С.148-150.
17. Конопкин О.А. Функциональная структура саморегуляции деятельности и поведения // Психология личности в социалистическом обществе: Активность и развитие личности. М.: Наука, 1989.
18. Конопкин О.А.. Психическая саморегуляция произвольной активности человека // Вопросы психологии. - 1995. - №1. - С. 5-12.
19. Краткий психологический словарь / Сост. Л.А. Карпенко; под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. М.: Политиздат, 1985. С. 348.
20. Кутеева В.П. Формирование познавательной активности будущих специалистов // Психологические проблемы формирования специалиста в вузе: Межвуз. сб. науч. труд. - Саранск, 1989
21. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность. – 2-е изд., стер. – М.: Смысл; Издательский центр “Академия”, 2005. – 352 с.
22. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы и эмоции. М., 1972.
23. Леонтьев А.Н. Психологические вопросы формирования личности студента // Психология в вузе. - 2003. - № 1-2
24. Леонтьев Д.А. Психология свободы: к постановке проблемы самодетерминации личности // Психол. журн. 2000. Т. 21(1)
25. Лисовский В.Г., Дмитриев А.В. Личность студента. - Л., 1974. - 183с.
26. Ломов Б.ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. М., 1984.

27. Макклелланд Д. Мотивация человека. - СПб.: Питер, 2007. - 672 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»).
28. Миславский Ю.А Саморегуляция личности и склонность к употреблению алкоголя у учащихся // Психологические проблемы антиалкогольного воспитания детей, подростков и юношества. М., 1987
29. Миславский Ю.А. Регуляторно-личностные механизмы целеобразования // Общие закономерности и типологические особенности регуляции деятельности. № 153, от 12.08.85 г. (гл. IV)
30. Мороз О.Г., Падалка О.С., Юрченко В.І. Педагогіка і психологія вищої школи: Навч. посібник. - К.: НПУ, 2003. - 267с.
31. Моросанова В.И. Категория субъекта: методология и исследования // Вопр. психол.2003. – № 2.
32. Нечаев Н.Н., Резницкая Г.И. Профессиональное сознание как предмет психолого-педагогического исследования в высшей школе // Психологические проблемы формирования специалиста в вузе: Межвуз. сб. науч. труд. - Саранск, 1989.
33. Осницкий А.К. Проблемы исследования субъектной активности // Вопр. психол. 1996. № 1.
34. Педагогика и психология высшей школы: Учеб. пособие. - Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. - 544с.
35. Професійна підготовка студентів педагогічного інституту / За ред. В.Ю.Юматова та ін. - К.: Вища школа, 1981. - 183с.
36. Психологические исследования проблемы формирования личности профессионала / Под ред. В.А. Бодрова. - М., 1991.
37. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М, Степанов. – К.: “Академвидав”, 2006. – 424 с. (Енциклопедія ерудита)
38. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание, 1957.
39. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 2001.

40. Савченко С.В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства. – Луганск: Альма Матер, 2003.
41. Скрипченко О.В., Лисянська Т.М., Скрипченко Л.О. Довідник з педагогіки і психології. - К., 2000. - 216с.
42. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности. - М.: Академия, 2001. - 304с.
43. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность.— М., 1986. – Т. 1 – 2.
44. Шадриков В.Д. Деятельность и способности. М., 1994.
45. Deci E.I., Ryan R.M. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. N.Y.: Plenum, 1985.
46. Deci E.L. Effects of externally mediated rewards on intrinsic motivation // J. Pers. Soc. Psychol. 1971. V. 18.
47. Deci E.L. Intrinsic motivation. N.Y.: Plenum, 1975.
48. Deci E.L. The psychology of self-determination. Toronto: Lexington Books, 1980.
49. Deci E.L., Connell J.P., Ryan R.M. Self-determination in a work organization // J. Applied Psychol. 1989. V. 74. N 4.P. 580 — 590.
50. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1980). The empirical exploration of intrinsic motivational processes. In L. Berkowitz (Ed.) Advances in experimental social psychology (V ol. 13, pp. 39-80). New York: Academic Press.
51. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 11, 227-268.
52. Ryan R. M., Deci, E. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist, 55, p. 68-78.
53. Ryan R., Deci E., Grolnick W. Autonomy, relatedness, and the self: Their relation to development and psycho-pathology // Developmental

- psychopathology / Eds. D. Cicchetti, D. Cohen. N. Y.: Wiley, 1995. V. 1. P.618-655.
54. Ryan R.M., Connell J.P, Deci E.L. A motivational analysis of self-determination in education // Ames C., Ames R.E. (eds.) Research on motivation in education: The classroom. N.Y.: Acad. Press, 1985. P. 13 — 52.
 55. Sheldon, K. M. (1995). Creativity and self-determination in personality. *Creativity Research Journal*, 8, 61-72
 56. Sheldon, K. M., Ryan, R. M., & Reis, H. (1996). What makes for a good day? Competence and autonomy in the day and in the person. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 1270-1279.
 57. Skinner B.F. Beyond freedom and dignity. N.Y.: Knopf, 1971.
 58. Williams, G. C., & Deci, E. L. (1996). Internalization of biopsychosocial values by medical students: A test of self-determination theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 767-779

Опитувальник почуття власної компетентності**Бланк відповідей**

Досліджуваний _____

Вид діяльності _____

1.	Я впевнений, що можу успішно виконувати ці завдання	-3 -2 -1 0 1 2 3
2.	Я здатний здійснювати діяльність у цій сфері.	-3 -2 -1 0 1 2 3
3.	Я здатний досягти поставлених цілей у цій діяльності.	-3 -2 -1 0 1 2 3
4.	Я відчуваю здатність досягти успіху у цій діяльності.	-3 -2 -1 0 1 2 3

Опитувальник самодетермінації

Бланк відповідей

Досліджуваний _____

Вид діяльності _____

	Твердження													
1	<p>А. Я завжди знаю: те, що я роблю - це мій вибір.</p> <p>В. Іноді я відчуваю, що те, що я роблю - це бажання інших.</p>	<table border="1"> <tr> <td>А</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>В</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	А	1	2	3	4	5	В					
А	1	2	3	4	5									
В														
2	<p>А. Мої почуття іноді здаються мені чужими.</p> <p>В. Мої почуття завжди належать мені.</p>	<table border="1"> <tr> <td>А</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>В</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	А	1	2	3	4	5	В					
А	1	2	3	4	5									
В														
3	<p>А. Я сам вирішую, що я повинен робити.</p> <p>В. Я роблю те, що роблю, але я не відчуваю за цим свій вибір.</p>	<table border="1"> <tr> <td>А</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>В</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	А	1	2	3	4	5	В					
А	1	2	3	4	5									
В														
4	<p>А. Я відчуваю, що рідко щось роблю сам (за власної ініціативи).</p> <p>В. Я відчуваю, що завжди повністю роблю все сам.</p>	<table border="1"> <tr> <td>А</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>В</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	А	1	2	3	4	5	В					
А	1	2	3	4	5									
В														
5	<p>А. Я роблю те, що роблю тому, що це цікавить мене.</p> <p>В. Я роблю, тому що Я це повинен.</p>	<table border="1"> <tr> <td>А</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>В</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	А	1	2	3	4	5	В					
А	1	2	3	4	5									
В														
6	<p>А. Коли я щось виконую, часто відчуваю, ніби це робив не я.</p> <p>В. Коли я щось виконую, я завжди відчуваю, що це моя робота.</p>	<table border="1"> <tr> <td>А</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>В</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	А	1	2	3	4	5	В					
А	1	2	3	4	5									
В														

7	<p>А. Я вільний у виборі й ухваленні рішення, чим мені займатися.</p> <p>В. Те, що я роблю - не завжди мій вибір і моє рішення чи займатися цим.</p>	<table border="1"> <tr> <td>А</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>В</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	А	1	2	3	4	5	В					
А	1	2	3	4	5									
В														
8	<p>А. Моє тіло іноді здається новим для мене.</p> <p>В. Мені завжди комфортно у своєму тілі.</p>	<table border="1"> <tr> <td>А</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>В</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	А	1	2	3	4	5	В					
А	1	2	3	4	5									
В														
9	<p>А. Я почуваю себе вільним, щоб робити все, що вважаю за потрібне.</p> <p>В. Я часто роблю речі не за своїм рішенням. Які я не вирішую робити.</p>	<table border="1"> <tr> <td>А</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>В</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	А	1	2	3	4	5	В					
А	1	2	3	4	5									
В														
10	<p>А. Іноді Я дивлюся в дзеркало й бачу нову людину.</p> <p>В. Коли я дивлюся в дзеркало, я бачу себе.</p>	<table border="1"> <tr> <td>А</td> <td>1</td> <td>2</td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>В</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	А	1	2	3	4	5	В					
А	1	2	3	4	5									
В														

**Кількісні показники рівня вираженості почуття власної
компетентності і самодетермінації**

Досліджувані	Середній показник рівня компетентності	Показники рівня самодетермінованості	
		суб'єктивна віднесеність відчуттів	суб'єктивне згода з рішенням
1х	0	5в	5а
2х	-1	3в	4а
2х	2	5в	4а
4х	1	2в	1а
5х	0	1в	2а
6х	-1	3в	3а
7х	-1	3в	2а
8х	0	7в	8а
9х	-2	3в	4а
10х	0	2в	2а
11х	1	6в	7а
12х	-2	2в	2а
13х	-2	4в	3а
14х	3	7в	8а
15х	1	6в	8а
16х	2	8в	6а
17х	-1	7в	7а
18х	-1	6в	5а